

**ДВНЗ “ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕДИЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І.Я. ГОРБАЧЕВСЬКОГО МОЗ
УКРАЇНИ”**

**КАФЕДРА ПАТОЛОГІЧНОЇ АНАТОМІЇ З СЕКЦІЙНИМ КУРСОМ
ТА СУДОВОЇ МЕДИЦИНИ**

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної роботи

проф. А.Г. Шультгай

“ ____ ” _____ 2016 року

РОБОЧА ПРОГРАМА

**дисципліна «ПАТОМОРФОЛОГІЯ»
напрямок підготовки 1201 МЕДИЦИНА
спеціальність 7.12010005 «СТОМАТОЛОГІЯ»
факультет Стоматологічний
навчальний рік 2016-2017**

Розробники: к.мед.н., доцент Волошин В.Д., д.мед.н., проф. Боднар Я.Я.

*Робочу програму схвалено на засіданні кафедри патологічної анатомії
з секційним курсом та судової медицини
«06» червня 2016 року, протокол № 15*

Завідувач кафедри, професор

Я.Я. Боднар

© _____, 2016 рік

© _____, 2017 рік

**Тернопіль
2016**

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо- кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
Кількість кредитів – 5,5 (2,5+3,0)	Галузь знань <u>1201 Медицина</u> (шифр і назва) Спеціальність: 7.12010005 “Стоматологія”	Денна форма навчання	
		ПОВНА	
		Рік підготовки	
		2-й	3-й
Заг. к-ть годин – 165 (75+90)		Семестр	
		4-й	5-й
		Лекції	
		10 год.	10 год.
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2,75 год / 0,14 кредити ECTS	Освітньо-кваліфікаційний рівень: СПЕЦІАЛІСТ	Практичні	
		40 год.	50 год.
		Лабораторні	
		—	—
		Самостійна робота	
		25 год.	30 год.
		Індивідуальні завдання: —	
		—	—
		Вид контролю	
		Залік (зарах)	Іспит

2. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА І СТРУКТУРА ДИСЦИПЛІНИ

Програма з дисципліни «*назва дисципліни*» для студентів вищих медичних навчальних закладів освіти України III-IV рівнів акредитації складена для:

- спеціальності 7.12010005 «Стоматологія», галузі знань 1201 «Медицина», для освітньо-кваліфікаційного рівня «Спеціаліст» із кваліфікацією «Лікар»,

Програма складена відповідно до навчального плану підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «Спеціаліст», відповідних кваліфікацій та спеціальностей у вищих навчальних закладах МОЗ України з урахуванням освітньо-кваліфікаційної характеристики галузевого стандарту вищої освіти України з даного напрямку (наказ МОЗ України №539 від 08.07.2010 р., постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 р. №266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей») і робочих навчальних планів, обговорених і затверджених на засіданні Вченої Ради ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет імені І.Я. Горбачевського МОЗ України» 31.05.2016 Протокол №18 та введених в дію наказом ректора по університету № 225 від 01.06 2016 р.

Патологічна морфологія – складова частина патології, що являє собою широку галузь біології та медицини, яка вивчає різні аспекти хвороби. Патологічна морфологія вивчає структурні основи хвороби. Таке вивчення служить як теорії медицини, так і клінічній практиці, тому патологічну морфологію слід віднести до науково-прикладної спеціальності. Теоретичне та наукове значення патологічної морфології найбільш яскраво розкривається при вивченні загальних закономірностей розвитку патологій клітини, патологічних процесів і хвороб, тобто загальної патології людини. Розуміння основ загальної патології неможливе без глибоких знань анатомії, гістології, фізіології, ембріології, біохімії, мікробіології, імунології тощо. Загальна патологія людини, перш за все патологія клітини і морфологія загальнопатологічних процесів, є змістом курсу загальної патологічної морфології. Загальна патологія синтезує і по-своєму інтерпретує факти, отримані цими дисциплінами. Вона включає два великі розділи: вчення про причини (етіологію) хвороб людини й основні закономірності їх виникнення і розвитку (патогенез).

Клінічне, прикладне значення патологічної морфології полягає у вивченні структурних основ усіх різноманітностей хвороб людини, специфіки кожного захворювання, інакше - в створенні анатомії хворої людини, або клінічної патоморфології. Цьому розділові присвячений курс спеціальної патологічної морфології.

ПАТОМОРФОЛОГІЯ як навчальна дисципліна:

а) ґрунтується на вивченні студентами медичної біології, медичної та біологічної фізики, біонеорганічної, фізико-колоїдної та біоорганічної хімії, анатомії людини, гістології, цитології та ембріології, мікробіології, вірусології та імунології та інтегрується з цими дисциплінами; вивчення дисципліни ґрунтується також на сучасних даних морфологічного дослідження (електронна мікроскопія, імуногістохімія, ауторадіографія, гістохімія і цитохімія);

б) закладає розуміння основи патології клітини та загальнопатологічних процесів, сукупність яких обумовлює морфологічні прояви тих чи інших захворювань;

в) закладає основи знання морфології хвороб на різних етапах їх розвитку (морфогенез), структурних основ одужання, ускладнень та наслідків хвороб;

г) вивчає варіанти патоморфозу захворювань, що виникають у зв'язку з умовами життя людини, що змінюються, та внаслідок різноманітних лікувальних заходів (патологія терапії);

д) закладає основи знання про організацію патологоанатомічної служби та її призначення.

Зіставлення морфологічних і клінічних проявів хвороб на всіх етапах їх розвитку, патологічних станів та хвороб ротової порожнини дозволяє студентам отримати навички клініко-анатомічного аналізу, синтетичного узагальнення діагностичних ознак хвороб і вірного їх тлумачення в причинно-наслідкових співвідношеннях.

Термін вивчення навчальної дисципліни «Патоморфологія» здійснюється студентами на 2 курсі в II семестрі та в I семестрі 3 курсу.

3. МЕТА ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

МЕТА навчальної дисципліни «Патоморфологія» впливає із цілей освітньої-професійної програми підготовки випускників вищого медичного навчального закладу та визначається змістом тих системних знань та умінь, котрими повинен оволодіти лікар-спеціаліст. Знання, які студенти отримують із навчальної дисципліни, є базовими для блоку дисциплін, що забезпечують природничо-наукову (блок ПН) і професійно-практичну (блок ПП) підготовку.

Вивчення патологічної анатомії формує у студентів цілісну уяву про структурні основи хвороб, їх етіологію, патогенез для осмислення теоретичних основ медицини, більш поглибленого знання клінічних проявів хвороб, використання одержаних знань у повсякденній роботі лікаря загального профілю.

В теперішній час у медичній практиці більш широко використовуються методи патологоанатомічного розтину померлих, дослідження операційного та біопсійного матеріалу, які допомагають лікареві-клініцисту в його діагностичній та лікувальній роботі. При цьому кожному конкретному хворому патологічна анатомія допомагає опосередковано внаслідок постійної консультативної роботи шляхом виявлення зажиттєвих діагностичних помилок і зменшення їх після розтину, а також сприяє кращому розумінню патогенезу та морфогенезу хвороб. Клінічний патолог повинен знати спеціальні питання, пов'язані з діагностикою і лікуванням хворих, клінічну літературу, брати участь в обстеженні хворих.

Дослідження біопсійного матеріалу є не тільки діагностичним, а й іноді прогностичним методом, контролюючим ефективність лікування. У зв'язку з вище вказаним патологічна анатомія є фундаментальною клінічною наукою.

Завданням патологічної анатомії є вивчення:

- 1) патології клітини та загальнопатологічних процесів, сукупність яких обумовлює прояви тієї чи іншої хвороби;
- 2) етіології, патогенезу та морфологічних змін при хворобах на різних етапах їх розвитку (морфогенез), структурних основ одужання, ускладнень та наслідків хвороб;
- 3) змін наслідків хвороб, що виникають внаслідок змін умов життя людини та лікування;
- 4) методів патологоанатомічної служби, її місця в системі охорони здоров'я та організаційно-практичних форм вирішення завдань;
- 5) зіставлення морфологічних та клінічних проявів хвороб, оформлення документації патологоанатомічного відділення лікувального закладу.

У результаті вивчення дисципліни «Патоморфологія» студент повинен знати:

- ✓ Терміни, що використовуються в курсі патологічної анатомії та основні методи патологоанатомічного дослідження.
- ✓ Сутність та основні закономірності загальнопатологічних процесів.
- ✓ Поняття етіології, патогенезу, морфогенезу, патоморфозу, вчення про хворобу, нозологію, принципи класифікації хвороб.
- ✓ Характерні зміни внутрішніх органів та органів ротової порожнини при найважливіших захворюваннях людини.
- ✓ Основи клініко-анатомічного аналізу і принципи побудови патологоанатомічного діагнозу.
- ✓ Положення Наказів МОЗ України, які регламентують правила гістологічного дослідження біопсійно-операційного матеріалу, а також правила патологоанатомічного розтину померлих.
- ✓ Причини і механізми розвитку загальнопатологічних процесів та захворювань окремих органів та систем.
- ✓ Морфологічні прояви загальнопатологічних процесів та захворювань окремих органів та систем.
- ✓ Наслідки та функціональне значення загальнопатологічних процесів та захворювань окремих органів та систем.

У результаті вивчення дисципліни «Патоморфологія» студент повинен вміти:

- ✓ Описувати морфологічні зміни досліджуваних макропрепаратів, мікропрепаратів та електронограм.
- ✓ Зафіксувати операційно-біопсійний матеріал та заповнити направлення на патогістологічне дослідження.
- ✓ Скласти простий і комбінований медичний діагноз.
- ✓ Діагностувати за допомогою макро- мікроскопічних методів основні прояви загальнопатологічних процесів та окремих хвороб.
- ✓ Диференціювати морфологічні прояви загальнопатологічних процесів.

- ✓ Визначати абсолютні та відносні ознаки біологічної смерті.
- ✓ Трактувати загальну характеристику патологічного процесу окремих органів та систем.
- ✓ Трактувати патогенез, морфогенез, клініко-морфологічні прояви, наслідки та причини смерті.
- ✓ Аналізувати морфологію тканинних реакцій.
- ✓ Диференціювати клініко-морфологічні прояви та ускладнення окремих хвороб.

У результаті вивчення дисципліни «Патоморфологія» студент повинен оволодіти навичками:

1. Назвати та показати на препараті мікроскопічні ознаки пухлин мезенхімального, епітеліального походження та меланіноутворюючої тканини голови і шиї (плеоморфна аденома, фіброма, амелобластома, дентинома, цементома, невуси, меланома, рак губи, фібросаркома)

2. Назвати та показати на препараті мікроскопічні ознаки запальних захворювань зубощелепної системи (пульпіт, періодонтит, гінгівіт, остеомієліт, сіалoadеніт, стоматит)

3. Назвати та показати на препараті мікроскопічні ознаки дистрофічних захворювань зубощелепної системи (карієс, флюороз, пародонтоз)

4. Назвати та показати на препараті мікроскопічні ознаки пухлиноподібних захворювань щелеп (фіброзна дисплазія, еозинофільна гранульома)

*Робочу програму схвалено на засіданні кафедри патологічної анатомії
з секційним курсом та судової медицини*

«06» червня 2016 року, протокол № 15

Завідувач кафедри, професор

Я.Я. Боднар

4. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Програма дисципліни структурована на дві частини.

I. ЗАГАЛЬНІ ПАТОЛОГІЧНІ ПРОЦЕСИ

II. СПЕЦІАЛЬНА ПАТОМОРФОЛОГІЯ

Видами навчальних занять згідно з навчальним планом є:

- А) лекції;
- Б) практичні заняття (семінарські заняття);
- В) самостійна робота студентів;
- Г) консультації.

Лекції охоплюють основний теоретичний матеріал окремої або кількох тем навчальної дисципліни, розкривають основні проблемні питання відповідних розділів дисципліни.

Практичні заняття (семінарські заняття) передбачають детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни з викладачем і формування вміння та навичок їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентом сформульованих завдань та вирішення ситуаційних задач.

Самостійна робота студентів передбачає оволодіння студентом навчальним матеріалом, а саме самостійне опрацювання окремих тем навчальної дисципліни у час, вільний від обов'язкових навчальних занять, а також передбачає підготовку до усіх видів контролю. Навчальний матеріал дисципліни, передбачений робочим навчальним планом для засвоєння студентом у процесі самостійної роботи, виноситься на підсумковий контроль поряд з навчальним матеріалом, який опрацьовувався при проведенні аудиторних занять.

Консультації (індивідуальні або групові) проводяться з метою допомоги студентам розібратись та роз'яснити складні для самостійного осмислення питання, вирішити складні проблеми, які виникли при самостійному опрацюванні навчального матеріалу при підготовці до практичного заняття, підсумкового заняття або перед іспитом.

При вивченні дисципліни використовують адекватні методи навчання.

За джерелами знань використовують методи навчання: словесні – розповідь, пояснення, лекція, інструктаж; наочні – демонстрація, ілюстрація; практичні – практична робота, вирішення задач. За характером логіки пізнання використовуються методи: аналітичний, синтетичний, аналітико-синтетичний, індуктивний, дедуктивний. За рівнем самостійної розумової діяльності використовуються методи: проблемний, частково-пошуковий, дослідницький.

5. ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Структурований навчальний план з дисципліни

1. Загальні патологічні процеси.

◆◆◆ 1. Введення. Морфологія ушкодження та загибелі клітин і тканин.

Конкретні цілі:

- > *Визначати місце патоморфології як науки, галузі практичної медицини і учебного предмету, її значення для лікаря-стоматолога. Засвоїти методи дослідження патоморфології.*
- > *Аналізувати етапи становлення патоморфології та внесок вітчизняних вчених в розвиток світової патоморфології.*
- > *Інтерпретувати морфологію стереотипних та специфічних ушкоджень клітинних органел та пояснювати клітинно-матриксні взаємодії.*
- > *Пояснювати клітинні та позаклітинні механізми трофіки та причини їх порушень. Пояснювати морфологію оборотного і необоротного ушкодження клітин і тканин.*
- > *Інтерпретувати морфологію внутрішньоклітинного, позаклітинного накопичення білків, вуглеводів, ліпідів та накопичення ендогенних і екзогенних пігментів та їх наслідки.*
- > *Інтерпретувати морфологію порушень мінерального обміну, його наслідки.*
- > *Інтерпретувати морфологію, клініко-морфологічні форми та наслідки некрозу.*
- > *Пояснювати основи танатології, інтерпретувати смерть та Познаки.*

Тема 1. Предмет і задачі патоморфології. Методи патоморфологічних досліджень.

Основні етапи розвитку патоморфології.

Патоморфологія - наука, що вивчає структурні (матеріальні) основи хвороб для осмислювання фундаментальних основ медичної науки та поглибленого вивчення клініки захворювань з наступним використанням одержаних знань в практичній роботі лікаря-стоматолога.

Завдання патоморфології: вивчення патології клітини; загальнопатологічних процесів; аналіз та висновки щодо морфогенезу і морфології хвороб, структурних основ одужання, ускладнень та наслідків.

Патоморфологія як фундаментальна та клінічна галузь медицини. Принцип єдності структури та функції.

Зіставлення морфологічних і клінічних проявів хвороб на всіх етапах їх розвитку.

Методи патоморфологічних досліджень: аутопсія, біопсія, дослідження операційного матеріалу, експериментальне моделювання.

Характеристика розвитку патоморфології. Внесок робіт Д. Моргані, К. Рокитанського, Р. Вирхова в розвиток світової патоморфології.

Українська патоморфологічна школа. Роль Е.Х. Егиді та Д.С. Самойловича в започаткуванні патологічної анатомії в Україні.

Роль робіт Д.Ф. Лямбля, В.П. Крылова, М.Ф. Мельникова-Розведенкова, Г.Є. Земана, А.І. Струкова, Г.Л. Дермана (Харківська медична школа), М.І. Козлова, Ю.І. Мадона, Г.М. Мінха, В.К. Високовича, В.М. Константиновича, П.О. Кучеренка, Є.І. Чайки, О.В. Кисельової (Київська медична школа), А. Обжута, З. Дмоховського, В. Новицького, З. Альберта, М.В. Войно-Ясенецького, Є.Г. Пальчевського (Львівська медична школа), Г.М. Мінха, М.О. Строганова, Ч.І. Хенцинського, Д.П. Кишенського, М.М. Тизенгаузена, Д.М. Хаятіна, Н.М. Коврижко (Одеська медична школа) в розвитку Української патоморфологічної школи.

Роль робіт О.І. Полуніна, М.М. Нікіфорова, М.О. Скворцова, О.І. Абрикосова, С.С. Вайля, І.В. Давидовського, М.М. Анічкова, М.Ф. Глазунова, В.Г. Гаршина в становленні російської патоморфології.

Тема 2. Пошкодження. Дистрофія. Загальні відомості. Елементи ультраструктурної патології клітини. Клітинно-матриксні взаємодії. Клітинні та позаклітинні механізми регуляції трофіки.

Морфологія оборотного і необоротного ушкодження клітин і тканин.

Внутрішньоклітинне та позаклітинне накопичення білків, вуглеводів та ліпідів.

Порушення обміну речовин і їх метаболізму. Морфологія патологічного накопичення ендогенних і екзогенних пігментів. Морфологія порушення мінерального обміну.

Пошкодження. Дистрофія. Загальні відомості.

Патологія клітини як інтегративне поняття. Патологія клітинного ядра. Патологія мітозу, хромосомні

аберації та хромосомні хвороби. Стереотипні ушкодження ультраструктур у відповідь на різноманітні впливи. Патологічні зміни клітинних мембран та зміни клітин при ушкодженні плазмолеми. Патологічні зміни ендоплазматичної сітки. Патологічні зміни комплексу Гольджі. Патологічні зміни мітохондрій. Патологічні зміни лізосом. Патологічні зміни пероксисом. Патологічні зміни цитоскелету (мікрофіламентів, мікротрубочок). Рух клітин і його роль у патології. Специфічні зміни ультраструктур: “хвороби” рецепторів, лізосомні, мітохондріальні, пероксисомні “хвороби”.

Внутрішньоклітинні накопичення: визначення, механізми розвитку. Різновиди: накопичення нормальних продуктів клітинного метаболізму, патологічних продуктів (екзогенних чи ендогенних).

Позаклітинні накопичення. Гіалінові зміни. Внутрішньоклітинний і позаклітинний гіалін: морфогенез, морфологічна характеристика. Гіалінові зміни при різних патологічних станах.

Амілоїдоз: класифікація, морфологічна характеристика.

Порушення обміну заліза і метаболізму гемоглобіногенних пігментів. Класифікація гемоглобіногенних пігментів. Токсичні форми феритину: причини і наслідки їх утворення.

Порушення утворення меланіну. Морфологічна характеристика гіпопигментації (лейкодерма, вітіліго, альбінізм) і гіперпигментації (загальна меланодермія, місцевий меланоз, пігментний невус).

Порушення обміну нуклеопротейдів. Подагра і подагричний артрит: морфологічна характеристика змін суглобів, ускладнення, наслідки. Подагрична нефропатія: морфологічна характеристика.

Порушення обміну мінералів та мікроелементів.

Утворення каменів: локалізація, види каменів, наслідки і ускладнення каменеутворення.

Тема 3. Пошкодження і загибель клітин та тканин. Некроз і апоптоз.

Патологічна анатомія органної недостатності. Основи танатології. Смерть, визначення, ознаки смерті.

Некроз клітини: визначення, терміни і фази розвитку, морфологічна характеристика коагуляційного некрозу і лізису клітин, їх наслідки.

Патогенно індукований апоптоз: визначення, молекулярні механізми, термін розвитку, мікроскопічні прояви, наслідки.

Імунне знищення клітин: морфологічні прояви. Фагоцитоз: визначення, основні клітини-фагоцити, мікроскопічні прояви фагоцитозу.

Патологічна анатомія органної недостатності.

Постішемично-реперфузійні пошкодження органів: визначення, особливості морфогенезу, морфологічна характеристика, наслідки.

Основи танатології - вчення про смерть, її причини, механізми та ознаки.

Народження і смерть людини. Смерть організму з біологічних, соціальних і медичних позицій: уявлення про природну, насильницьку смерть і смерть від хвороб (передчасну і раптову). Визначення внутрішньоутробної смерті.

Танатогенез. Структурні механізми припинення діяльності життєво-важливих органів при природному перебігу хвороби. Найближчі наслідки припинення роботи серця, легень, головного мозку, нирок і печінки.

Біологічна смерть: визначення, безпосередні причини і терміни розвитку при природному перебігу хвороби і при раптовій смерті людини. Ранні і пізні ознаки біологічної смерті і смерті реанімованого хворого. Морфологічна характеристика трупних змін.

Практичні навички. Розтин.

♦♦♦ 2. Порушення крово- та лімфообігу. Запалення. Імунопатологічні процеси. Регенерація, процеси адаптації та компенсації.

Конкретні цілі:

- > Пояснювати морфологічні прояви порушень іонно-осмотичного і водного балансу.
- > Пояснювати морфологічні прояви та наслідки розладів кровообігу: артеріального та венозного повнокров'я, ішемії, кровотечі, стазу, плазморагії, шоку, емболії.
- > Пояснювати морфологічні прояви та наслідки розладів лімфообігу.
- > Аналізувати морфологічні прояви та наслідки геморагічних синдромів, тромбозу, синдрому

дисемінованого внутрішньосудинного згортання крові.

- > Аналізувати морфологічну характеристику різновидів ексудативного запалення.
- > Аналізувати морфологічні особливості та наслідки проліферативного запалення.
- > Аналізувати морфологічні зміни органів імунної системи при їх вродженій та набутій патології.
- > Інтерпретувати морфологічні зміни при реакціях гіперчутливості.
- > Пояснювати морфологічні прояви аутоімунних хвороб.
- > Пояснювати морфологічні прояви первинної і вторинної імунної недостатності.
- > Визначати структурні основи фізіологічної адаптації і компенсації.
- > Пояснювати морфогенез, види та морфологічну характеристику регенераторного процесу.

Тема 4. Розлади кровообігу: гіперемія, ішемія, інфаркт, кровотеча, крововилив, стаз, плазморагія. Шок. Порушення лімфообігу.

Повнокров'я (гіперемія). Види, морфологія.

Ішемія: визначення, морфологічна характеристика.

Кровотеча, крововилив: види, клініко-морфологічна характеристика.

Стаз: морфологічна характеристика, наслідки.

Плазморагія: морфологічна характеристика, наслідки.

Морфологічні проявлення порушень лімфообігу.

Шок: патологоанатомічні прояви.

Клініко-патологоанатомічні особливості і наслідки постішемічно-реперфузійних пошкоджень органів.

Тема 5. Порушення гемостазу. Тромбоз, ДВЗ-синдром. Емболія.

Тромбоз, тромбофлебіт і флеботромбоз - клініко-морфологічна характеристика, значення і наслідки тромбозу.

Синдром дисемінованого внутрішньосудинного згортання крові. Морфологічна характеристика, ускладнення (тромбо-емболічний синдром), наслідки.

Емболія: види, морфологічна характеристика.

Тема 6. Порушення іонно-осмотичного і водного балансу.

Порушення іонно-осмотичного і водного балансу. Гіпер- і гіпокаліємія: роль в танатогенезі. Порушення балансу води, гіпо- і гіпернатріємія: роль в танатогенезі міжклітинної і клітинної дегідратації. Трансудат, водянка порожнин, набряки внутрішніх органів (легені, головний мозок): морфогенез, морфологічна характеристика.

Тема 7. Загальне вчення про запалення. Ексудативне запалення. Морфологія ексудативного запалення. Сепсис. Карантинні інфекції.

Загальне вчення про запалення. Кінетика запальної реакції. Фагоцитоз (стадії), завершений і незавершений фагоцитоз. Ексудативне запалення: серозне, фібринозне (крупозне, дифтиритичне), гнійне (флегмона, абсцес, емпієма), катаральне, геморагічне, змішане. Морфологічна характеристика.

Сепсис як особлива форма розвитку інфекції. Відмінності від інших інфекцій. Поняття про септичне вогнище, входні ворота (класифікація, морфологія). Клініко-анатомічні форми сепсису (септицемія, септикопемія, септичний (інфекційний) ендокардит): морфологічна характеристика.

Чума, туляремія, сибірка, холера: патанатомія клініко-морфологічних форм, ускладнення, причини смерті.

Тема 8. Проліферативне запалення. Специфічне запалення. Сифіліс.

Продуктивне запалення. Клітинні кооперації (макрофаги, лімфоцити, плазматичні клітини, еозинофіли, фібробласти та ін.). Морфологічні особливості, наслідки.

Первинний та вторинний сифіліс. Патоморфологія вісцерального сифілісу. Патоморфологія уродженого сифілісу: сифіліс мертвонароджених недоношених, ранній уроджений сифіліс новонароджених та грудних дітей, пізній уроджений сифіліс дітей дошкільного та шкільного віку.

Тема 9. Гранульоматоз.

Гранульоматозне запалення: морфологічна характеристика і методи діагностики, наслідки. Клітинна кінетика гранулеми. Специфічні та неспецифічні гранульоми. Гранульоматозні захворювання.

Тема 10. Патоморфологія імунної системи. Реакції та механізми гіперчутливості.

Зміни тимуса при порушеннях імуногенезу. Вікова інволюція та акцидентальна трансформація. Уроджені захворювання тимуса: гіпоплазія, дисплазія, тимомегалія.

Імунна відповідь організму на дію антигену. Імунологічна толерантність.

Основи імунної відповіді. Гуморальний імунітет. Клітинний імунітет. Імунологічна гіперчутливість: морфологічна характеристика реакційної негайної гіперчутливості; антигіло-опосередкованої гіперчутливості; імунокомплексної гіперчутливості; уповільненої гіперчутливості.

Тема 11. Аутоімунні хвороби. Імунодефіцитні стани. Синдром надбаного імунодефіциту (СНІД).

Аутоімунні хвороби: клініко-морфологічна характеристика.

Імунологічна недостатність: загальна клініко-морфологічна характеристика первинної і вторинної імунної недостатності. Синдроми імунного дефіциту.

Синдром надбаного імунодефіциту (СНІД): морфогенез, клініко-морфологічна характеристика. СНІД-асоційовані захворювання: опортуністичні інфекції, пухлини. Ускладнення, причини смерті. ВІЛ-інфекція.

Тема 12. Процеси адаптації та компенсації. Регенерація і репарація. Склероз.

Види адаптаційних та компенсаційних змін: гіпертрофія, гіперплазія, атрофія, метаплазія - визначення, види, морфологічна характеристика.

Регенерація: визначення, види і біологічне значення, зв'язок із запаленням. Морфогенез регенераційного процесу.

Регенерація окремих видів тканин та органів. Регенерація сполучної тканини. Грануляційна тканина: морфологічна характеристика її стадій. Види загоювання ран.

Дисрегенерація: морфологічна характеристика гіперрегенерації і гіпорегенерації ушкоджених тканин.

Практичні навички. Розтин.

◆◆◆ 3. Пухлини. Хвороби системи крові.

Конкретні цілі:

- > Інтерпретувати сучасні поняття канцерогенезу злоякісних і доброякісних пухлин.
- > Трактувати передпухлинні стани і зміни, їхню сутність, морфологію.
- > Трактувати загальні морфологічні особливості злоякісних та доброякісних пухлин.
- > Трактувати морфогенез та гістогенез пухлин.
- > Пояснювати механізми та шляхи метастазування.
- > Пояснювати найважливіші клініко-морфологічні прояви пухлинного росту.
- > Аналізувати морфологічну характеристику доброякісних та злоякісних пухлин із тканин, що походять з мезенхіми.
- > Аналізувати морфологічні особливості пухлин з нервової тканини, з меланінутворюючої тканини.
- > Пояснювати морфологічні особливості пухлин ротової порожнини.
- > Трактувати морфологічну характеристику анемії внаслідок крововтрати, підвищеного кроворуйнування та порушеного кровотворення.
- > Трактувати морфологічну характеристику тромбоцитопенії, тромбоцитопатії та коагулопатії.
- > Трактувати види, стадії перебігу, клініко-морфологічну характеристику, ускладнення, лікарський патоморфоз, вікові особливості, причини смерті при гострому та хронічному лейкозі.
- > Трактувати морфологічні прояви пухлинних захворювань лімфатичних вузлів (ходжкінських та неходжкінських лімфом).

Тема 13. Загальне вчення про пухлини.

Фактори ризику пухлинного росту. Вплив географічних зон, факторів навколишнього середовища. Вплив старіння людини. Спадковість: спадкоємні пухлинні синдроми, сімейні форми неоплазії, синдроми порушеної репарації ДНК. Фактори ризику пухлинного росту. Передпухлинні (передракові) стани і зміни, їхня сутність, морфологія.

Біологія пухлинного росту. Морфогенез пухлин. Пухлинний ангиогенез. Прогресія і гетерогенність пухлин. Особливості клітинної популяції в пухлинному фокусі. Номенклатура і принципи класифікації пухлин. Гістогенез (цитогенез) і диференціювання пухлин. Основні властивості пухлини. Особливості будови, паренхіма і строма пухлини. Види росту пухлини: експансивний, інфільтруючий і аппозиційний;

екзофітний і ендофітний.

Найважливіші клініко-патологічні прояви пухлинного росту. Характеристика пухлинного процесу. Місцевий вплив пухлини. Метастазування: види, закономірності, механізми. Метастатичний каскад.

Порушення гомеостазу організму. Вторинні зміни в пухлині. Ракова кахексія, паранеопластичні синдроми.

Роль біопсійної діагностики в онкології.

Стадії канцерогенезу. Канцерогенні агенти і їхня взаємодія з клітинами. Найважливіші групи хімічних канцерогенів. Радіаційний канцерогенез. Вірусний канцерогенез. Клініко-морфологічні прояви.

Протипухлинний імунітет. Антигени пухлин. Імунний нагляд. Протипухлинні ефекторні механізми (клітинні і гуморальні).

Дисплазія: стадії, морфологічна характеристика стадій дисплазії, клінічне значення, роль у канцерогенезі.

Доброякісні і злоякісні пухлини: різновиди, порівняльна характеристика.

Тема 14. Загальне вчення про пухлини. Морфологічні особливості пухлин з тканин, що походять з мезенхіми.

Загальна характеристика пухлин, що походять з мезенхіми. Доброякісні пухлини із тканин, що походять з мезенхіми. Злоякісні пухлини з мезенхіми.

Тема 15. Номенклатура і морфологічні особливості пухлин нервової тканини. Особливості пухлин центральної нервової системи.

Пухлини центральної нервової системи: нейроектодермальні (астроцитарні, олігодендрогліальні, епендимальні, пухлини хоріоїдного епітелію, нейрональні, низькодиференційовані та ембріональні), менінгосудинні. Морфологічні особливості та особливості метастазування.

Пухлини вегетативної нервової системи. Пухлини периферійної нервової системи.

Тема 16. Номенклатура і морфологічні особливості пухлин з епітелію. Пухлини та пухлиноподібні захворювання ротової порожнини.

Епітеліальні пухлини без специфічної локалізації: доброякісні (папілома, аденома) та злоякісні (рак). Гістологічні варіанти раку. Особливості метастазування.

Пухлини з органів та тканин ротової порожнини.

Пухлини кровотворної системи, м'яких тканин, кісток ротової порожнини. Особливості перебігу та метастазування.

Тема 17. Пухлини екзо- та ендокринних залоз. Епітеліальні пухлини окремих органів.

Пухлини екзо- та ендокринних залоз а також епітеліальних покривів.

Пухлини шлунку.

Пухлини легень.

Пухлини молочної залози.

Тема 18. Номенклатура та особливості пухлин, що походять із меланінутворюючої тканини. Тератоми та тератобластоми. Анемії.

Тромбоцитопенії та тромбоцитопатії Коагулопатії. Лейкози (лейкемії). Лімфоми.

Значення передпухлинних змін. Невуси, їх різновиди. Меланома, її клініко-морфологічні форми. Тератоми та тератобластоми

Анемії: клініко-морфологічна характеристика. Тромбоцитопенії, тромбоцитопатії і коагулопатії: клініко-морфологічна характеристика.

Лейкози - первинні пухлинні ураження кісткового мозку. Класифікація, загальна клініко-морфологічна характеристика. Цитогенетичні та цитохімічні методи диференціювання клітинних варіантів лейкозів.

Реактивні стани лімфатичних вузлів (гістіоцитоз, ангіофолікулярна гіперплазія лімфатичних вузлів).

Хвороба Ходжкина (лімфогранулематоз): патогі отологічні типи, морфологічна характеристика і методи діагностики, причини смерті.

Неходжкинські лімфоми. Пухлини з Т- і В-лімфоцитів: види, морфологічна характеристика, імунофенотипічні варіанти, цитогенетичні і молекулярно-генетичні маркери, причини смерті.

Практичні навички. Розтин.

2. Спеціальна патоморфологія.

4. Хвороби серцево-судинної системи.

□ Конкретні цілі:

- > Трактувати морфологічну характеристику, стадії атеросклерозу та органні ураження при ньому.
- > Трактувати морфо-функціональні зміни у міокарді при гострій та хронічній формах ішемічної хвороби серця, а також наслідки, ускладнення, причини смерті.
- > Трактувати клініко-морфологічну характеристику, ускладнення, причини смерті при есенціальній гіпертензії (гіпертонічній хворобі) та при вторинних (симптоматичних) гіпертензіях.
- > Визначати морфологічні зміни, ускладнення та наслідки при ревматичних хворобах та васкулітах.
- > Аналізувати морфологічні зміни, ускладнення та наслідки при ендо- міокардитах різного тенеа.
- > Трактувати морфологічні різновиди набутих та уроджених вад серця, їх ускладнення та причини смерті.
- > Трактувати поняття церебро-васкулярної хвороби, факторів ризику і морфологічні прояви ішемічного, геморагічного та змішаного інсультів головного мозку.
- > Трактувати морфологічні зміни при хворобі Альцгеймера, демієлінізуючих захворюваннях (розсіяний склероз) та при боковому аміотрофічному склерозі.
- > Трактувати морфологічні зміни при постреанімаційній енцефалопатії.
- > Трактувати морфологічні зміни при інфекційних захворюваннях центральної нервової системи.

Тема 19. Атеросклероз.

Атеросклероз: загальні дані (епідеміологія, фактори ризику). Морфологічна характеристика і стадії атеросклерозу, побудова атеросклеротичної бляшки. Органні ураження при атеросклерозі.

Тема 20. Ішемічна хвороба серця.

Ішемічна хвороба серця. Стенокардія: класифікація, клініко-морфологічна характеристика. Інфаркт міокарда: причини, класифікація, динаміка морфо-функціональних змін у міокарді. Наслідки, ускладнення, причини смерті. Хронічна ішемічна хвороба серця: клініко-морфологічна характеристика, ускладнення, причини смерті.

Тема 21. Гіпертонічна хвороба та симптоматичні гіпертензії.

Есенціальна гіпертензія (гіпертонічна хвороба) і вторинна (симптоматична) гіпертензія. Доброякісний і злоякісний перебіг гіпертензії. Гіпертонічна хвороба: фактори ризику, морфологічні зміни в судинах, серці, нирках та інших органах.

Тема 22. Системні хвороби сполучної тканини.

Ревматизм: класифікація і морфогенез, морфологічна характеристика.

Ревматоїдний артрит. Морфогенез, морфологія суглобових проявів (стадії прогресування ревматоїдного поліартриту, ускладнення і наслідки).

Хвороба Бехтерева: патологічна анатомія.

Системний червоний вовчак: патологічна анатомія, імуноморфологічні зміни в шкірі, судинах, серці, нирках. Ускладнення, причини смерті.

Системна склеродермія: патологічна анатомія, вісцеральні прояви системної склеродермії. Ускладнення, причини смерті.

Дерматоміозит: патологічна анатомія, клініко-анатомічні форми. Ускладнення, причини смерті.

Тема 23. Системні васкуліти.

Запальні ураження судин - васкуліти. Класифікація. Основні неінфекційні васкуліти: вузликовий періартеріт, артеріт Такаюсу, скронеий артеріт, гранульоматоз Вегенера, облітеруючий тромбангіт (хвороба Вінівартера-Бюргера), хвороба Кавасакі: морфологічна характеристика. Васкуліти інших груп (пурпура Шенлейна-Геноха, ревматоїдний васкуліт). Хвороба Рейно: клініко-морфологічна характеристика.

Тема 24. Церебро-васкулярна хвороба. Хвороби нервової системи.

Церебро-васкулярна хвороба: визначення, фактори ризику, класифікація, фонові захворювання. Інфаркт (ішемічний інсульт) головного мозку. Морфологічна класифікація і характеристика, наслідки. Селективний некроз нейронів (ішемічна енцефалопатія): морфологічна характеристика. Геморагічний інсульт, внутрішньомозковий крововилив, субарахноїдальний крововилив: морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки.

□ 5. Хвороби органів дихання. Хвороби органів травлення.

Конкретні цілі:

- > Трактувати морфогенез, клініко-морфологічні прояви, ускладнення, наслідки гострих та хронічних захворювань верхніх дихальних шляхів.
- > Трактувати морфологічні особливості злоякісних пухлин бронхів і легень, шляхи їх метастазування.
- > Трактувати різновиди та клініко-морфологічні прояви, ускладнення та наслідки захворювань стравоходу, шлунка та кишки.
- > Трактувати класифікацію, макроскопічні і гістологічні форми, особливості метастазування раку шлунка.
- > Трактувати клініко-морфологічну характеристику, наслідки перитоніту, первинних і вторинних пухлин очеревини.
- > Трактувати патологічну анатомію захворювань печінки.
- > Трактувати морфо-функціональні прояви жовчнокам'яної хвороби, гострого і хронічного холециститу, гострого і хронічного панкреатиту.

Тема 25. Захворювання органів дихання. Вірусні повітряно-краплинні інфекції.

Гострий бронхіт: патологічна анатомія. Гострий бронхіоліт (первинний, фолікулярний, облітеруючий): патологічна анатомія. Ускладнення.

Гострі запальні захворювання легень. Загальна характеристика, сучасна класифікація пневмоній. Клініко-морфологічні особливості, стадії розвитку, ускладнення, наслідки.

Вірусні (риновірусні, грип) інфекції: клініко-морфологічні прояви.

Тема 26. Хронічні неспецифічні захворювання легень.

Хронічні неспецифічні захворювання легень: хронічний обструктивний бронхіт, хронічна обструктивна емфізема, бронхоектази і бронхоектатична хвороба, бронхіальна астма, дифузні хронічні ураження. Визначення, класифікація, морфогенез, морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки.

Пухлини бронхів і легень.

Тема 27. Туберкульоз.

Морфологія тканинних реакцій при туберкульозі. Сучасна морфологічна класифікація туберкульозу. Первинний туберкульозний комплекс: морфологічна характеристика. Прогресування первинного туберкульозу з генералізацією процесу: морфологічна характеристика. Хронічний перебіг первинного туберкульозу: морфологічна характеристика. Гематогенний туберкульоз (генералізований, з переважним ураженням легенів, з переважним ураженням внутрішніх органів): морфологічна характеристика.

Вторинний туберкульоз. Морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки, причини смерті. Сучасний патоморфоз туберкульозу.

Тема 28. Хвороби стравоходу та шлунка. Хвороби тонкої та товстої кишки

Хвороби стравоходу: морфологічна характеристика.

Хронічний гастрит та виразкова хвороба: клініко-морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки.

Пухлини стравоходу та шлунка.

Ентероколіт: клініко-морфологічна характеристика, ускладнення.

Пухлини тонкої і товстої кишки, морфологічна характеристика.

Апендицит. Класифікація. Морфологічна характеристика проявів гострого і хронічного апендициту. Ускладнення.

Тема 29. Хвороби печінки, жовчовивідної системи та підшлункової залози.

Жировий гепатоз: клініко-морфологічна характеристика, ускладнення.

Токсична дистрофія печінки: патологічна анатомія, ускладнення.

Гострий та хронічний гепатит: класифікація, морфогенез, морфологічна характеристика, наслідки, прогноз.

Алкогольні ураження печінки: морфогенез, морфологічна характеристика, ускладнення і причини смерті.

Цироз печінки. Патоморфологічні ознаки, морфологічна класифікація, морфологічна характеристика найважливіших типів цирозу.

Пухлини печінки.

Жовчнокам'яна хвороба: типи каменів. Гострий і хронічний холецистит:

морфологічна характеристика, ускладнення, причини смерті.

Панкреатит гострий і хронічний: морфологічна характеристика, ускладнення і причини смерті.

Рак підшлункової залози: морфологічна характеристика.

Тема 30. Інфекційні і паразитарні хвороби. Характеристика інфекційного процесу.

Кишкові інфекційні хвороби.

Загальна характеристика інфекційного процесу: вхідні ворота інфекції, первинний інфекційний комплекс, поширення і дисемінація, шляхи передачі збудників інфекційних хвороб. Морфологічні варіанти місцевих і загальних реакцій при інфекціях: за участю нейтрофілів (гнійне запалення); за участю лімфоцитів і макрофагів (мононуклеарна інфільтрація і гранулематозне запалення); при дії вірусів (цитопатичний); з перевагою некротичної місцевої реакції.

Черевний тиф і сальмонельози: морфогенез, морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки, причини смерті.

Шигельози: морфогенез, морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки, причини смерті.

Вірусний ентерит і діарея. Кампілобактерний, йерсиніозний, стафілококовий та колі- ентерити.

Практичні навички. Розтин.

□ 6. Хвороби ендокринної системи. Хвороби сечостатевої системи. Хвороби вагітності та післяпологового періоду. Пре- та перинатальна патологія.

Конкретні цілі:

- > Трактувати причини, клініко-морфологічні прояви синдромів, пов'язаних з дисфункцією гіпофіза.
- > Трактувати клініко-морфологічні прояви, ускладнення та причини смерті при цукровому діабеті.
- > Трактувати морфогенез та морфологічні прояви хвороб щитоподібної та паращитоподібних залоз.
- > Трактувати клініко-морфологічні прояви хвороб надниркових залоз.
- > Трактувати клініко-морфологічні прояви хвороб епіфізу мозку.
- > Трактувати морфологічні прояви захворювань жіночих статевих органів та молочної залози.
- > Трактувати морфологічні прояви хвороб чоловічих статевих органів.
- > Трактувати сучасну клініко-морфологічну класифікацію, морфологічні прояви хвороб нирок.
- > Трактувати морфологічні прояви, ускладнення і наслідки абортів, ектопічної вагітності, ОРН-гестозів та трофобластичної хвороби.
- > Пояснювати клініко-морфологічні прояви, прогноз пологової травми і пологових ушкоджень.
- > Пояснювати клініко-морфологічні прояви неблагопріємного перебігу вагітності.
- > Трактувати клініко-морфологічні прояви хвороб немовлят.
- > Трактувати клініко-морфологічні прояви внутрішньоутробних інфекцій, фетопатій та уроджених вад розвитку.

31. Хвороби органів ендокринної системи.

Хвороби гіпофіза: клініко-морфологічна характеристика.

Цукровий діабет. Морфологічна характеристика цукрового діабету. Ускладнення цукрового діабету (діабетична ангіопатія, нефропатія, ретинопатія, невропатія): клініко-морфологічна характеристика, прогноз. Причини смерті при цукровому діабеті.

Захворювання щитоподібної залози: класифікація, морфологічна характеристика. Хвороби паращитоподібних залоз: морфологічна характеристика.

Хвороби наднирників: морфологічна характеристика.

Хвороби шишкоподібної залози: патологічна анатомія.

Тема 32. Хвороби жіночої та чоловічої статеві системи.

Хвороби шийки матки: класифікація, клініко-морфологічна характеристика. Хвороби тіла матки і ендометрію: морфологічна характеристика.

Захворювання молочних залоз: класифікація, клініко-морфологічна характеристика.

Хвороби чоловічих статевих органів: морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки.

Тема 33. Хвороби нирок

Гломерулярні хвороби нирок. Гломерулонефрит: класифікація, морфологічна характеристика, наслідки.

Ідіопатичний нефротичний синдром, мембранозна нефропатія, фокальний сегментарний гломерулосклероз: морфологічна характеристика.

Гострий некроз каналців: морфологічна характеристика.

Тубулоінтерстиційний нефрит: морфологічна характеристика, наслідки.

Гострий та хронічний пієлонефрит: морфологічна характеристика, ускладнення. Нефролітіаз.

Морфогенез, морфологічна характеристика, наслідки.

Гідронефроз. Морфогенез, морфологічна характеристика, наслідки.

Кистозні хвороби нирок: морфологічна характеристика.

Амілоїдоз нирок: морфологічна характеристика, наслідки.

Хронічна ниркова недостатність: патологічна анатомія.

Тема 34. Пре- та перинатальна патологія. Дитячі інфекції.

Недоношеність і переношеність. Затримка внутрішньоутробного розвитку плоду (ЗВУР). Клініко-морфологічна характеристика, прогноз.

Пологова травма: класифікація, морфологічна характеристика.

Гемолітична та геморагічна хвороби немовлят: морфологічна характеристика. Хвороби легень перинатального періоду (пневмопатії): морфологічні прояви. Асфіксія (пре- та інтранатальна): морфологічна характеристика. Наслідки. Внутрішньоутробні інфекції: морфологічні прояви.

Морфологія неінфекційних фетопатій.

Уроджені вади розвитку: морфологічна характеристика.

Кір, епідемічний паротит, інфекційний мононуклеоз, поліомієліт, вітряна віспа, коклюш, дифтерія, скарлатина, менінгококова інфекція: морфогенез, морфологічна характеристика, ускладнення, причини смерті.

Тема 35. Паратиреоїдна остеодистрофія, остеопороз, хвороба Педжета, фіброзна дисплазія, остеомієліт, хвороби суглобів, м'язові дистрофії, міастенія.

Гіперпаратиреоз: морфологічні зміни кісток.

Хвороба Педжета: морфологічна характеристика, ускладнення.

Фіброзна дисплазія: морфологічна характеристика, ускладнення.

Остеомієліт: морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки.

М'язова дистрофія Дюшена: патогенез, морфологічна характеристика, причини смерті.

Міотонія: визначення, патогенез, клініко-морфологічна характеристика.

Уроджені міопатії. Класифікація, клініко-морфологічна характеристика.

Токсичні міопатії: клініко-морфологічна характеристика.

Ураження нервово-м'язового поєднання. Міастенія (myasthenia gravis): морфологічна характеристика.

Тема 36. Патоморфологічні зміни хвороб, пов'язаних з харчуванням. Променева хвороба, професійні хвороби, лікарняна хвороба та ін.

Хвороби, пов'язані з харчуванням: морфологічна характеристика.

Професійні хвороби, що викликані впливом хімічних виробничих факторів, пилу (пневмоконіози): класифікація, патологічна анатомія.

Ушкодження, що пов'язані зі змінами атмосферного тиску. Висотна хвороба. Контузія. Повітряна емболія. Декомпресійна, чи кесонна, хвороба. Патологічна анатомія. Наслідки. Причини смерті.

Хвороби внаслідок впливу промислового шуму. Патологічна анатомія та наслідки. Хвороби внаслідок впливу електромагнітних хвиль радіочастот. Патологічна анатомія. Причини смерті.

Ушкодження від температурних впливів. Опіки (глибокі і поверхневі). Тепловий удар: клініко-морфологічна характеристика. Гіпотермічні ушкодження.

Ушкодження, що викликані електричним струмом: клініко-морфологічна характеристика. Причини смерті.

Хвороби внаслідок впливу іонізуючих випромінювань (променева хвороба). Патологічна анатомія гострої та хронічної променевої хвороби. Причини смерті.

Ятрогенна лікарська патологія, морфологічна характеристика.

Практичні навички. Розтин.

□ **7. Патологія зубощелепної системи та органів ротової порожнини**

Конкретні цілі:

- > Трахтувати причини, клініко-морфологічні прояви карієсу та некаріозних пошкоджень твердих тканин зуба.
- > Трахтувати клініко-морфологічні прояви реактивних змін пульпи, пульпіту, періодонтиту.
- > Трахтувати морфогенез та морфологічні прояви гінгівіту, пародонтиту, пародонтозу, ідіопатичного прогресуючого пародонтолізу.
- > Відрізняти зубні відкладення.
- > Трахтувати клініко-морфологічні прояви хвороб щелепи.
- > Трахтувати клініко-морфологічні прояви захворювань слинних залоз.
- > Трахтувати клініко-морфологічні прояви хвороб губ, язика, м'яких тканин ротової порожнини.
- > Трахтувати клініко-морфологічні характеристики пухлин та пухлиноподібних захворювань ротової порожнини.

Тема 37. Хвороби твердих тканин зуба та пульпи.

Патологічна анатомія карієсу. Клініко-морфологічні стадії карієсу.

Некаріозні пошкодження твердих тканин зуба.

Клініко-морфологічна характеристика патологічних станів пульпи і періапикальних тканин зуба.

Клініко-морфологічна характеристика реактивних змін пульпи.

Клініко-морфологічна характеристика гострого та хронічного пульпіту.

Тема 38. Хвороби періапикальних тканин зуба Хвороби ясен. Періодонтит.

Морфогенез та морфологічні прояви пародонтиту. Патологічна анатомія гінгівіту.

Морфологічні форми гінгівіту Зубні відкладення.

Тема 39. Хвороби пародонта.

Патологічна анатомія пародонтиту.

Пародонтоз, морфогенез та морфологічні прояви.

Ідіопатичний прогресуючий пародонтоліз.

Тема 40. Хвороби зубо-щелепної ділянки черепа.

Запальні хвороби щелеп. Морфогенетичні прояви. Ускладнення та наслідки. Остеомієліт. Одонтогенний сепсис.

Кісти щелепних кісток.

Тема 41, 42. Пухлини та пухлиноподібні захворювання твердих тканин ротової порожнини.

Пародонтоми.

Пухлиноподібні захворювання щелеп.

Неодонтогенні та одонтогенні пухлини щелепних кісток.

Тема 43, 44. Хвороби слинних залоз. Хвороби губ, язика та м'яких тканин порожнини рота., слинних залоз, губ, язика, м'яких тканин ротової порожнини запального характеру.

Запальні хвороби слинних залоз. Морфогенетичні прояви. Ускладнення та наслідки.

Кісти щелепних кісток.

Хвороби слинних залоз. Сіалоаденіт. Слинокам'яна хвороба. Кісти слинних залоз.

Хвороби губ, язика, м'яких тканин ротової порожнини. Хейліт. Глосит. Стomatит.

Тема 45. Передпухлинні стани та пухлини м'яких тканин ротової порожнини.

Пухлини та пухлиноподібні захворювання слинних залоз.

Пухлини та пухлиноподібні захворювання губ, язика, м'яких тканин ротової порожнини.

Практичні навички. Розтин.

□ 8. Патоморфологія інфекційного процесу.

Конкретні цілі:

- > Трактувати загальну характеристику інфекційного процесу: вхідні ворота інфекції, первинний інфекційний комплекс, поширення і дисемінацію, шляхи передачі збудників інфекційних хвороб.
- > Трактувати морфогенез, клініко-морфологічні прояви, наслідки, причини смерті при кишкових інфекційних хворобах.
- > Трактувати морфогенез, клініко-морфологічні прояви, наслідки, причини смерті при вірусних хворобах, рикетсіозах.
- > Трактувати морфогенез, клініко-морфологічні прояви, наслідки, причини смерті при інфекційних хворобах переважно дитячого віку.
- > Аналізувати морфологію тканинних реакцій, складові первинного туберкульозного комплексу.
- > Інтерпретувати клініко-морфологічні прояви та ускладнення первинного, гематогенного та вторинного туберкульозу.
- > Трактувати клініко-морфологічні прояви форм сепсису: септицемії, септикопіємії, септичного (інфекційного) ендокартиту.
- > Трактувати морфогенез, клініко-морфологічні прояви, наслідки, причини смерті при чумі, туляремії, сибірці, холері.
- > Трактувати морфогенез, клініко-морфологічні прояви, наслідки, причини смерті при хворобах, збудниками яких є найпростіші, гельмінти: малярії, амебіази, балантидіази, ехінококози, цистицеркози, опісторхозі, шистосомозі.
- > Трактувати морфогенез, клініко-морфологічні прояви, наслідки, причини смерті при мікозах.

Частина матеріалу подано у темах, які необхідно повторити:

Тема 7. Сепсис. Карантинні інфекції.

Тема 8. Сифіліс.

Тема 11. Синдром надбаного імунodefіциту (СНІД).

Тема 25. Вірусні повітряно-краплинні інфекції.

Тема 27. Туберкульоз.

Тема 30. Характеристика інфекційного процесу. Кишкові інфекційні хвороби.

Тема 34. Дитячі інфекції.

Тема 46. Сказ. Рікетсіози. Прионові інфекції.

Рікетсіози: висипний епідемічний та спорадичний тифи, зворотній тиф.

Морфологічна характеристика.

Сказ: морфологічна характеристика, причини смерті.

Повільні вірусні нейроінфекції і прионові хвороби (куру, хвороба Крейтцфельда-Якоба, прионові хвороби тварин): морфологічна характеристика.

Тема 47. Хвороби, збудниками яких є найпростіші, гельмінти. Мікози.

Малярія, балантидіаз, амебіаз: морфогенез, морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки.

Трихінельоз, ехінококоз, цистицеркоз, опісторхоз, шистосомоз: морфогенез, морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки.

Мікози: патологічна анатомія, ускладнення, наслідки при дерматомікозах.

Патологічна анатомія, ускладнення, наслідки вісцеральних мікозів (актиномікоз, кандидоз, аспергильоз).

Практичні навички. Розтин.

6. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Денна форма навчання						
Назви тем	усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с.р
1	2	3	4	5	6	7
1. ЗАГАЛЬНІ ПАТОЛОГІЧНІ ПРОЦЕСИ.						
1. Введення. Морфологія ушкодження та загибелі клітин і тканин.						
Тема 1. Предмет і задачі патоморфології. Методи патоморфологічних досліджень. Основні етапи розвитку патоморфології.		1				1
Тема 2. Пошкодження. Дистрофія. Загальні відомості. Елементи ультраструктурної патології клітини. Клітинно-матриксні взаємодії. Клітинні та позаклітинні механізми регуляції трофіки. Морфологія оборотного і необоротного ушкодження клітин і тканин.			2			2
Тема 2а. Внутрі шньюклітинне та позаклітинне накопичення білків, вуглеводів та ліпідів. Порушення обміну речовин і їх метаболізму. Морфологія патологічного накопичення ендогенних і екзогенних пігментів. Морфологія порушення мінерального обміну.			2			1
Тема 3. Пошкодження і загибель клітин та тканин. Некроз і апоптоз. Патологічна анатомія органної недостатності. Основи танатології. Смерть, визначення, ознаки смерті.		1	2			2
Разом	14	2	6			6
2. Порушення крово- та лімфообігу. Запалення. Імунопатологічні процеси. Регенерація, процеси адаптації та компенсації.						
Тема 4. Розлади кровообігу: гіперемія, ішемія, інфаркт, кровотеча, крововилив, стаз, плазморагія.		1	2			2
Тема 5. Шок. Порушення лімфообігу. Порушення гемостазу. Тромбоз.			2			1
Тема 6. ДВЗ- синдром. Емболія. Порушення іонно-осмотичного і водного балансу.		1	2			1
Тема 7. Загальне вчення про запалення. Ексудативне запалення. Морфологія ексудативного запалення. Сепсис. Карантинні інфекції.		1	2			2
Тема 8. Проліферативне запалення. Специфічне запалення. Сифіліс.		1	2			1
Тема 9. Гранульоматоз.			2			1
Тема 10. Патоморфологія імунної системи. Реакції та механізми гіперчутливості.		1	2			2
Тема 11. Аутоімунні хвороби. Імунодефіцитні стани. Синдром надбаного імунодефіциту (СНІД).			2			1
Тема 12. Процеси адаптації та компенсації. Регенерація і репарація. Склероз.		1	2			2
Разом	37	6	18			13
3. Пухлини. Хвороби системи крові.						
Тема 13. Загальне вчення про пухлини.		0,5	2	-	-	1
Тема 14. Морфологічні особливості пухлин з тканин, що походять з мезенхіми.		0,5	2			1
Тема 15. Номенклатура і морфологічні особливості пухлин нервової тканини. Особливості пухлин центральної нервової системи.		0,5	2			
Тема 16. Номенклатура і морфологічні особливості пухлин з епітелію. Пухлини та пухлиноподібні захворювання ротової порожнини.			2			2

Тема 17. Пухлини екзо- та ендокринних залоз. Епітеліальні пухлини окремих органів.		0,5	2			1
Тема 18. Номенклатура та особливості пухлин, що походять із мелані нутворюючої тканини. Тератоми та тератобластоми..			2			
Тема 18а. Анемії. Тромбоцитопенії та тромбоцитопатії. Коагулопатії. Лейкози (лейкемії). Лімфоми			2			1
Разом	22	2	14			6
РОЗТИН	2		2			
Підсумковий контроль I						
Годин за семестр	75	10	40			25
2. СПЕЦІАЛЬНА ПАТОМОРФОЛОГІЯ						
4. Хвороби серцево-судинної системи.						
Тема 19. Атеросклероз.		1	2	-	-	0,5
Тема 20. Ішемічна хвороба серця.			2			0,5
Тема 21. Гіпертонічна хвороба та симптоматичні гіпертензії.			2			0,5
Тема 22. Системні хвороби сполучної тканини.		1	2			0,5
Тема 23. Системні васкуліти.			2			0,5
Тема 24. Церебро-васкулярна хвороба. Хвороби нервової системи.			2			0,5
Разом	17	2	12			3
5. Хвороби органів дихання. Хвороби органів травлення.						
Тема 25. Захворювання органів дихання. Вірусні повітряно-краплинні інфекції.		1	2			1
Тема 26. Хронічні неспецифічні захворювання легень.			2			1
Тема 27. Туберкульоз.			2			1
Тема 28. Хвороби стравоходу та шлунка.		1	2			1
Тема 29. Хвороби тонкої та товстої кишки.			2			1
Тема 30. Хвороби печінки, жовчовивідної системи та підшлункової залози.			2	-	-	2
Разом	21	2	12			7
6. Хвороби ендокринної системи. Хвороби сечостатевої системи. Хвороби вагітності та післяпологового періоду. Пре- та перинатальна патологія.						
Тема 31. Хвороби органів ендокринної системи.			2			2
Тема 32. Хвороби жіночої та чоловічої статеві системи. Тема 33. Хвороби нирок.			2			1
Тема 34. Пре- та перинатальна патологія. Дитячі інфекції.						2
Тема 35. Паратиреоїдна остеодистрофія, остеопороз, хвороба Педжета, фіброзна дисплазія, остеомієліт, хвороби суглобів, м'язові дистрофії, міастенія.			2			2
Тема 36. Патоморфологічні зміни хвороб, пов'язаних з харчуванням. Променева хвороба, професійні хвороби, лікарняна хвороба та ін.						2
Разом	15		6			9
7. Патологія зубощелепної системи та органів ротової порожнини						
Тема 37. Хвороби твердих тканин зуба та пульпи.		0,5	2			1
Тема 38. Хвороби періапикальних тканин зуба Хвороби ясен.		0,5	2			1
Тема 39. Хвороби пародонта.		1	2			1
Тема 40. Хвороби зубо-щелепної ділянки черепа.			2			1
Тема 41. Пухлини та пухлиноподібні захворювання твердих тканин ротової порожнини.		1	2			1

Тема 42. Хвороби слинних залоз.		1	2			1
Тема 43. Хвороби губ, язика та м'яких тканин порожнини рота запального характеру.		1	2			1
Тема 44. Передпухлинні стани та пухлини м'яких тканин ротової порожнини.		1	2			3
Тема 45. Патологічна анатомія голови і шиї при бойових вогнепальних пораненнях.						
Разом	32	6	16			10
8. Патоморфологія інфекційного процесу						
Тема 46. Інфекційні і паразитарні хвороби. Характеристика інфекційного процесу. Кишкові інфекційні хвороби. Сказ. Рікетсіози. Прионові інфекції.			2			1
Тема 47. Хвороби, збудниками яких є найпростіші, гельмінти. Мікози.						
Разом	3		2			1
Підсумковий контроль II						
РОЗТИН	2		2			
Годин за семестр	90	10	50	-	-	30
Усього годин за курс	165	20	90			55
ШДЗ - не передбачено						

7. ТЕМИ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	НАЗВА ТЕМИ ЛЕКЦІЇ	К-сть год.
I. ЗАГАЛЬНІ ПАТОЛОГІЧНІ ПРОЦЕСИ		
1. Введення. Морфологія ушкодження та загибелі клітин і тканин.		
1	Предмет і задачі патоморфології. Пошкодження. Дистрофія. Загальні відомості. Внутрішньоклітинне та позаклітинне накопичення білків, вуглеводів та ліпідів. Пошкодження і загибель клітин та тканин. Некроз і апоптоз.	2
2. Порушення крово- та лімфообігу. Запалення. Імунопатологічні процеси. Регенерація, процеси адаптації та компенсації.		
2	Розлади кровообігу: гіперемія, ішемія, інфаркт, кровотеча, крововилив, стаз, плазморагія. Тромбоз, ДВЗ-синдром. Емболія.	2
3	Загальне вчення про запалення. Ексудативне запалення. Морфологія ексудативного запалення. Проліферативне запалення. Специфічне запалення. Сифіліс. Гранульоматоз.	2
4	Патоморфологія імунної системи. Реакції та механізми гіперчутливості. Аутоімунні хвороби. Імунодефіцитні стани. Синдром надбаного імунодефіциту (СНІД). Процеси адаптації та компенсації. Регенерація і репарація. Склероз.	2
3. Пухлини. Хвороби системи крові.		
5	Загальне вчення про пухлини. Морфологічні особливості пухлин з тканин, що походять з мезенхіми. Номенклатура і морфологічні особливості пухлин нервової тканини. Номенклатура і морфологічні особливості пухлин з епітелію. Номенклатура та особливості пухлин меланінутворюючої тканини. Пухлини та передпухлинні стани та пухлини м'яких тканин ротової порожнини.	2
II. СПЕЦІАЛЬНА ПАТОМОРФОЛОГІЯ		
4. Хвороби серцево-судинної системи.		
6	Атеросклероз. Гіпертонічна хвороба та симптоматичні гіпертензії. Системні хвороби сполучної тканини.	2
5. Хвороби органів дихання. Хвороби органів травлення.		
7	Захворювання органів дихання. Туберкульоз. Хвороби шлунково-кишкового тракту.	2
6. Патологія зубощелепної системи та органів ротової порожнини		
8	Хвороби твердих тканин зуба та пульпи. Хвороби пері апікальних тканин зуба Хвороби ясен. Хвороби пародонта.	2
9	Хвороби зубо-щелепної ділянки черепа. Пухлини та пухлиноподібні захворювання твердих тканин ротової порожнини. Патологічна анатомія голови і шиї при бойових вогнепальних пораненнях.	2
10	Хвороби слинних залоз. Хвороби губ, язика та м'яких тканин порожнини рота., слинних залоз, губ, язика, м'яких тканин ротової порожнини запального характеру.	2
Всього:		20

8. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	НАЗВА ТЕМИ ЗАНЯТЬ	К-сть год.
1. ЗАГАЛЬНІ ПАТОЛОГІЧНІ ПРОЦЕСИ		
1. Введення. Морфологія ушкодження та загибелі клітин і тканин.		
1	<i>Заняття 1.</i> Предмет і задачі патоморфології. Паренхіматозні дистрофії.	2
2	<i>Заняття 2.</i> Мезенхімальні дистрофії.	2
3	<i>Заняття 3.</i> Змішані дистрофії.	2
4	<i>Заняття 4.</i> Пошкодження і загибель клітин та тканин. Некроз і апоптоз. Загальна та місцева смерть.	2
2. Порушення крово- та лімфообігу. Запалення. Імунопатологічні процеси. Регенерація, процеси адаптації та компенсації.		
5	<i>Заняття 5.</i> Гіперемія, анемія, стаз, плазморагія.	2
6	<i>Заняття 6.</i> Кровотечі. Тромбоз.	2
7	<i>Заняття 7.</i> Емболія. Інфаркт.	2
8	<i>Заняття 8.</i> Загальне вчення про запалення. Ексудативне запалення.	2
9	<i>Заняття 9.</i> Продуктивне запалення. Специфічне запалення.	2
10	<i>Заняття 10.</i> Регенерація. Організація. Метаплазія.	2
11	<i>Заняття 11.</i> Атрофія. Гіпертрофія. Гіперплазія.	2
12	<i>Заняття 12.</i> Патоморфологія імунної системи. Реакції та механізми гіперчутливості.	2
13	<i>Заняття 13.</i> Аутоімунні хвороби. Імунодефіцитні стани. Синдром набутого імунодефіциту (СНІД).	2
3. Пухлини.		
14	<i>Заняття 14.</i> Загальне вчення про пухлини.	2
15	<i>Заняття 15.</i> Номенклатура і морфологічні особливості пухлин епітеліальної тканини.	2
16	<i>Заняття 16.</i> Номенклатура і морфологічні особливості пухлин мезенхімальної тканини.	2
17	<i>Заняття 17.</i> Номенклатура і морфологічні особливості пухлин судин та м'язової тканини.	2
18	<i>Заняття 18.</i> Номенклатура і морфологічні особливості пухлин нервової тканини. особливості пухлин меланінутворюючої тканини.	2
19	<i>Заняття 19.</i> Номенклатура і морфологічні особливості пухлин слинних залоз та м'яких тканин рота.	2
20	<i>Заняття 20.</i> Розтин.	2

За семестр 40 год.

№ з/п	НАЗВА ТЕМИ ЗАНЯТЬ	К-сть год.
2. СПЕЦІАЛЬНА ПАТОМОРФОЛОГІЯ		
4. Хвороби крові. Хвороби серцево-судинної системи.		
21	Заняття 1. Анемії. Тромбоцитопенії та тромбоцитопатії. Коагулопатії.	2
22	Заняття 2. Лейкози (лейкемії). Лімфоми.	2
23	Заняття 3. Атеросклероз. Церебро-васкулярна хвороба.	2
24	Заняття 4. Ішемічна хвороба серця. Хвороби міокарда та ендокарда.	2
25	Заняття 5. Гіпертонічна хвороба та симптоматичні гіпертензії.	2
26	Заняття 6. Ревматизм.	2
27	Заняття 7. Інші ревматичні хвороби. Системні васкуліти	2
5. Хвороби органів дихання. Інфекційні хвороби. Хвороби органів травлення.		
28	Заняття 8. Пневмонії. ХОЗЛ.	2
29	Заняття 9. Хвороби стравоходу, шлунка та кишечника.	2
30	Заняття 10. Хвороби гепатобіліарної системи та підшлункової залози.	
6. Хвороби ендокринної системи. Хвороби сечостатевої системи. Хвороби вагітності та післяпологового періоду. Пре- та перинатальна патологія.		
31	Заняття 11. Хвороби гіпофіза. Цукровий діабет. Захворювання щитоподібної залози. Захворювання надниркових залоз.	2
32	Заняття 12. Хвороби жіночої та чоловічої статеві системи.	2
33	Заняття 13. Гломерулопатії.	2
34	Заняття 14. Тубулопатії.	2
35	Заняття 15. Хвороби пре- та перинатального періоду.	2
7. Патологія зубо-щелепної системи та органів ротової порожнини.		
36	Заняття 16. Хвороби твердих тканин зуба та пульпи.	2
37	Заняття 17. Хвороби періапикальних тканин зуба. Хвороби ясен. Хвороби пародонта.	2
38	Заняття 18. Хвороби зубо-суглобової ділянки черепа. Пухлини та пухлиноподібні захворювання твердих тканин ротової порожнини.	2
39	Заняття 19. Хвороби губ, язика та м'яких тканин порожнини рота запального характеру.	2
40	Заняття 20. Патологічна анатомія голови і шиї при бойових вогнепальних пораненнях.	2
8. Патоморфологія інфекційного процесу		
41	Заняття 21. Туберкульоз.	2
42	Заняття 22. Вірусні повітряно-краплинні інфекції: грип, парагрип, аденовірусна інфекція	2
43	Заняття 23. Дитячі інфекції	2
44	Заняття 24. Кишкові інфекції: дизентерія, черевний тиф, сальмонельоз	2
45	Заняття 25. Розтин.	2

За семестр 50 год.

ВСЬОГО 90 год.

9. САМОСТІЙНА РОБОТА

№ з/п	Назва теми	К-сть годин
1. ЗАГАЛЬНІ ПАТОЛОГІЧНІ ПРОЦЕСИ		
1	Самостійне опрацювання тем, які не входять до плану аудиторних занять	25
1. Введення. Морфологія ушкодження та загибелі клітин і тканин.		
1.1	Предмет і задачі патоморфології. Методи патоморфологічних досліджень. Основні етапи розвитку патоморфології.	1
1.2	Пошкодження. Дистрофія. Загальні відомості. Елементи ультраструктурної патології клітини. Клітинно-матриксні взаємодії. Клітинні та позаклітинні механізми регуляції трофіки. Морфологія оборотного і необоротного ушкодження клітин і тканин.	2
1.3	Внутрі шньюклітинне та позаклітинне накопичення білків, вуглеводів та ліпідів. Порушення обміну речовин і їх метаболізму. Морфологія патологічного накопичення ендогенних і екзогенних пігментів. Морфологія порушення мінерального обміну.	1
1.4	Пошкодження і загибель клітин та тканин. Некроз і апоптоз. Патологічна анатомія органної недостатності. Основи танатології. Смерть, визначення, ознаки смерті.	2
2. Порушення крово- та лімфообігу. Запалення. Імунопатологічні процеси. Регенерація, процеси адаптації та компенсації.		
1.5	Розлади кровообігу: гіперемія, ішемія, інфаркт, кровотеча, крововилив, стаз, плазморагія.	2
1.6	Шок. Порушення лімфообігу. Порушення гемостазу. Тромбоз.	1
1.7	ДВЗ- синдром. Емболія. Порушення іонно-осмотичного і водного балансу.	1
1.8	Загальне вчення про запалення. Ексудативне запалення. Морфологія ексудативного запалення. Сепсис. Карантинні інфекції.	2
1.9.	Проліферативне запалення. Специфічне запалення. Сифіліс.	1
1.10	Гранульоматоз.	1
1.11	Патоморфологія імунної системи. Реакції та механізми гіперчутливості.	2
1.12	Аутоімунні хвороби. Імунодефіцитні стани. Синдром надбаного імунодефіциту (СНІД).	1
1.13	Процеси адаптації та компенсації. Регенерація і репарація. Склероз.	2
3. Пухлини. Хвороби системи крові.		
1.14	Загальне вчення про пухлини.	1
1.15	Морфологічні особливості пухлин з тканин, що походять з мезенхіми.	1
1.16	Номенклатура і морфологічні особливості пухлин з епітелію. Пухлини та пухлиноподібні захворювання ротової порожнини.	2
1.17	Пухлини екзо- та ендокринних залоз. Епітеліальні пухлини окремих органів.	1
1.18	Анемії. Тромбоцитопенії та тромбоцитопатії. Коагулопатії. Лейкози (лейкемії). Лімфоми	1

2. СПЕЦІАЛЬНА ПАТОМОРФОЛОГІЯ		
2	Самостійне опрацювання тем, які не входять до плану аудиторних занять	30
4. Хвороби серцево-судинної системи.		
2.1	Атеросклероз.	0,5
2.2.	Ішемічна хвороба серця.	0,5
2.3	Гіпертонічна хвороба та симптоматичні гіпертензії.	0,5
2.4	Системні хвороби сполучної тканини.	0,5
2.5	Системні васкуліти.	0,5
2.6	Церебро-васкулярна хвороба. Хвороби нервової системи.	0,5
5. Хвороби органів дихання. Хвороби органів травлення.		
2.7	Захворювання органів дихання. Вірусні повітряно-краплинні інфекції.	1
2.8	Хронічні неспецифічні захворювання легень.	1
2.9	Туберкульоз.	1
2.10	Хвороби стравоходу та шлунка.	1
2.11	Хвороби тонкої та товстої кишки.	1
2.12	Хвороби печінки, жовчовивідної системи та підшлункової залози.	2
6. Хвороби ендокринної системи. Хвороби сечостатевої системи. Хвороби вагітності та післяпологового періоду. Пре- та перинатальна патологія.		
2.13	Хвороби органів ендокринної системи.	2
2.14	Хвороби жіночої та чоловічої статеві системи. Хвороби нирок.	2
2.15	Пре- та перинатальна патологія. Дитячі інфекції.	3
2.16	Паратиреоїдна остеодистрофія, остеопороз, хвороба Педжета, фіброзна дисплазія, остеомієліт, хвороби суглобів, м'язові дистрофії, міастенія.	2
2.17	Патоморфологічні зміни хвороб, пов'язаних з харчуванням. Променева хвороба, професійні хвороби, лікарняна хвороба та ін.	2
7. Патологія зубощелепної системи та органів ротової порожнини		
2.18	Хвороби твердих тканин зуба та пульпи.	1
2.19	Хвороби періапикальних тканин зуба Хвороби ясен.	1
2.20	Хвороби пародонта.	1
2.21	Хвороби зубо-щелепної ділянки черепа.	1
2.22	Пухлини та пухлиноподібні захворювання твердих тканин ротової порожнини.	1
2.23	Хвороби слинних залоз.	1
2.24	Хвороби губ, язика та м'яких тканин порожнини рота запального характеру.	1
2.25	Передпухлинні стани та пухлини м'яких тканин ротової порожнини.	1
8. Патоморфологія інфекційного процесу		
2.26	Інфекційні і паразитарні хвороби. Характеристика інфекційного процесу. Кишкові інфекційні хвороби. Сказ. Рікетсіози. Прионові інфекції. Хвороби, збудниками яких є найпростіші, гельмінти. Мікози.	1

Разом: 55

10. ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ РОБІТ – не передбачено

11. ТЕМИ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ – не передбачено

12. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАНЯТТЯ – не передбачено

13. ПЕРЕЛІК ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК, ВНЕСЕНИХ У МАТРИКУЛИ

№ з/п	Назва практичної навички	Рівень засвоєння
1.	Назвати та показати на препараті мікроскопічні ознаки пухлин мезенхімального, епітеліального походження та меланіноутворюючої тканини голови і шиї (плеоморфна аденома, фіброма, амелобластома, дентинома, цементома, невуси, меланома, рак губи, фібросаркома)	3
2.	Назвати та показати на препараті мікроскопічні ознаки запальних захворювань зубощелепної системи(пульпіт, періодонтит, гінгівіт, остеомієліт, сіалоденіт, стоматит)	3
3.	Назвати та показати на препараті мікроскопічні ознаки дистрофічних захворювань зубощелепної системи (карієс, флюороз, пародонтоз)	3
4.	Назвати та показати на препараті мікроскопічні ознаки пухлиноподібних захворювань щелеп (фіброзна дисплазія, еозинофільна гранульома)	3

**14. ПЕРЕЛІК ЗАВДАНЬ
ДЛЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА (ІРС):**

1. Складання ситуаційних задач із відповідних розділів навчальної дисципліни.
2. Участь у роботі студентського наукового гуртка та виступи на наукових форумах.
3. Участь у студентській олімпіаді з навчальної дисципліни.
4. Виготовлення ламінованих таблиць з відповідних тем розділів дисципліни.
5. Підбір відео та аудіо матеріалів із розділів навчальної дисципліни.
6. Підбір експонатів для навчального музею.

15. МЕТОДИ ТА ФОРМИ КОНТРОЛЮ

При оцінюванні студентів приділяється перевага стандартизованим методам контролю:

- тестування (усне, письмове, комп'ютерне);
- структуровані письмові роботи;
- структурований контроль практичних навичок;
- контроль виконання практичної роботи;
- усне опитування;
- усна співбесіда.

Форми контролю:

Попередній (вхідний) контроль слугує засобом виявлення наявного рівня знань студентів для використання їх викладачем на практичному занятті як орієнтування у складності матеріалу. Проводиться з метою оцінки міцності знань та з метою визначення ступеня сприйняття нового навчального матеріалу.

Поточний контроль – контроль самостійної роботи студентів щодо вивчення навчальних матеріалів. Здійснюється на кожному практичному занятті відповідно до конкретних цілей теми з метою перевірити ступінь та якість засвоєння матеріалу, що вивчається. На всіх практичних заняттях застосовується об'єктивний контроль теоретичної підготовки та засвоєння практичних навичок із метою перевірки підготовленості студента до заняття. В процесі поточного контролю оцінюється самостійна робота

студента щодо повноти виконання завдань, рівня засвоєння навчальних матеріалів, оволодіння практичними навичками аналітичної, дослідницької роботи та ін.

Рубіжний (тематичний) контроль засвоєння розділу (підрозділу) відбувається по завершенню вивчення блоку відповідних тем шляхом тестування та/або усної співбесіди та/або виконання структурованих завдань. Тематичний контроль є показником якості вивчення тем розділів дисципліни та засвоєння студентами практичних навичок, а також пов'язаних із цим пізнавальних, методичних, психологічних і організаційних якостей студентів. Проводиться на спеціально відведеному – підсумковому – занятті.

Проміжний контроль - полягає в оцінці засвоєння студентами навчального матеріалу на підставі виконання ним певних видів робіт на практичних (семінарських) заняттях за певний період. Проводиться у формі семестрового заліку на останньому практичному (семінарському) занятті в семестрі.

Підсумковий контроль здійснює контролюючу функцію, проводиться з метою оцінки результатів навчання на певному освітньо-кваліфікаційному рівні або на окремих його завершених етапах. Проводиться у формі заліку, диференційованого заліку або іспиту з метою встановлення змісту знань студентів за обсягом, якістю та глибиною, а також вміннями застосувати їх у практичній діяльності. Під час підсумкового контролю враховуються результати складання здачі усіх видів навчальної роботи згідно із структурою робочої програми.

ПРИМІТКА: Кафедра визначає форми контролю відповідно до навчального плану з дисципліни.

16. ОЦІНЮВАННЯ УСПІШНОСТІ ПО ЗАВЕРШЕННЮ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Оцінка з дисципліни визначається як сума кількості балів поточної успішності, що складає 60% загальної оцінки з дисципліни, та оцінки, отриманої на іспиті, що складає 40% загальної оцінки з дисципліни.

Максимальна кількість балів, яку студент може набрати при вивченні дисципліни становить 200 балів, в тому числі за поточну навчальну діяльність – 120 балів, за екзаменаційний підсумковий контроль (іспит) – 80 балів.

Бали з дисципліни конвертуються у традиційну чотирибальну шкалу за абсолютними критеріями:

Оцінка за 200-бальною шкалою	Оцінка за 4-бальною шкалою
170-200 балів	5 – відмінно
140-179 балів	4 – добре
101-139 балів	3 – задовільно
100 балів і менше	2 – незадовільно

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПОТОЧНОЇ УСПІШНОСТІ

Оцінювання поточної успішності проводиться шляхом підрахунку середнього балу поточної успішності по завершенню вивчення дисципліни. При цьому заокруглення ОЦІНКИ здійснюється за схемою: в діапазоні від 0 до 0,24 заокруглюється до меншої одиниці; в діапазоні від 0,25 до 0,74 заокруглюється до 0,5; в діапазоні від 0,75 до 0,99 заокруглюється до більшої одиниці.

Переведення оцінок за поточну успішність з 12-ти бальної шкали у 120-ти бальну шкалу здійснюється наступним чином:

Рейтингова 12-ти бальна шкала	Шкала оцінювання поточної успішності	Рейтингова 12-ти бальна шкала	Шкала оцінювання поточної успішності
4	66	8,5	93
4,5	69	9	96
5	72	9,5	99
5,5	75	10	102
6	78	10,5	105
6,5	81	11	108
7	84	11,5	111
7,5	87	12	114
8	90		

Максимальна кількість балів, яку може набрати студент за поточну навчальну діяльність при вивченні

дисципліни з додаванням балів за індивідуальну роботу студента (ІРС), становить 120 балів.

Схвалено на засіданні кафедри патологічної анатомії з секційним курсом та судової медицини „06” червня 2016 року, протокол №15

Завідувач кафедри, проф. Я.Я. Боднар

17. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ТА ВМІНЬ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ПРАКТИЧНОГО (СЕМІНАРСЬКОГО) ЗАНЯТТЯ

Оцінювання поточної успішності проводиться за дванадцятибальною рейтинговою шкалою.

Оцінка за практичне заняття вважається позитивною, якщо вона становить 4,0 і більше балів. При цьому враховуються всі види робіт, передбачені методичною вказівкою для студентів при вивченні теми практичного (семінарського) заняття.

Бали	Критерії оцінювання
1	Виставляється у тих випадках, коли студент не розкриває зміст навчального матеріалу, не виконав практичної роботи, не оформив протокол.
2	Виставляється студенту, коли він погано орієнтується в навчальному матеріалі, що виявляється шляхом пропонування йому додаткових запитань, виявляє незнання змісту виконання практичної роботи.
3	Виставляється студенту, коли він фрагментарно розкриває зміст навчального матеріалу, допускає грубі помилки у визначенні понять та при використанні термінології, виконав практичну роботу, частково оформив протокол.
4	Виставляється, коли студент орієнтується в основному матеріалі, але не може самостійно і послідовно сформулювати відповідь, спонукаючи викладача пропонувати йому навідні питання, фрагментарно виконав практичну роботу.
5	Виставляється студенту, коли він фрагментарно розкриває зміст навчального матеріалу, показує початкову уяву про предмет вивчення, виконав практичне завдання не до кінця.
6	Виставляється студенту, коли він відтворює основний навчальний матеріал, але при його викладенні допускає суттєві помилки, наводить прості приклади, визначення понять недостатні, характеризує загальні ознаки біологічних об'єктів, недооформив протокол заняття.
7	Виставляється студенту у випадку, коли він розкриває основний зміст навчального матеріалу; допускає незначні порушення у послідовності викладення матеріалу, при використанні наукових понять та медичних термінів, нечітко формулює висновки, орієнтується в методиці виконання практичної роботи, виконав її не в повному обсязі.
8	Виставляється у випадку, коли студент розкриває основний зміст навчального матеріалу; дає неповні визначення понять; допускає неточності при використанні наукових термінів, нечітко формулює висновки, виконав практичну роботу, але допустив незначні помилки під час проведення дослідження.
9	Виставляється студенту, коли він розкриває основний зміст навчального матеріалу; дає повні визначення понять та термінів, допускаючи незначні порушення у послідовності викладення, самостійно, зі знанням методики виконав практичну роботу, але допустив неточності у послідовності проведення роботи.
10	Виставляється у тих випадках, коли студент виявляє повне знання фактичного матеріалу, вміє аналізувати, оцінювати та розкривати суть біологічних явищ і процесів; встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; логічно будувати висновки, оформив протокол практичного заняття, допускаючи незначні помилки при застосуванні наукових термінів і понять.
11	Виставляється студенту, коли він показує глибокі, міцні та системні знання в об'ємі навчальної програми, безпомилково відповідає на всі запитання, обґрунтовано формулює висновки, використовуючи матеріали, що виносяться на самостійну роботу студента, грамотно і послідовно, зі знанням методики, виконав практичну роботу; в повному об'ємі оформив протокол практичного заняття, правильно застосовуючи наукові терміни та поняття.
12	Виставляється студенту, коли він самостійно, грамотно і послідовно, з вичерпною повнотою, використовуючи дані додаткової літератури, відповів на запитання з проявом вміння характеризувати різноманітні патологічні явища та процеси; чітко та правильно дає визначення та розкриває зміст наукових термінів і понять, самостійно та правильно виконав практичну роботу, без помилок оформив протокол практичного заняття.

Схвалено на засіданні кафедри патологічної анатомії з секційним курсом та судової медицини „06”
червня 2016 року, протокол №15
Завідувач кафедри, проф. Я.Я. Боднар

ПРИМІТКА: Кафедра визначає критерії оцінювання відповідно до змісту робочої програми з дисципліни. Даний документ має бути представлений на інформаційному стенді кафедри.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ (ІРС)

Бали	Критерії оцінювання
1	підбір двох відеоматеріалів із розділів навчальної дисципліни або підбір двох аудіоматеріалів із розділів навчальної дисципліни.
2	Виступ на засіданні студентського наукового гуртка .
3	Участь у студентській олімпіаді з дисципліни або робота на студентському науковому форумі у вигляді публікації тез.
4	Складання ситуаційної задачі або робота на студентському науковому форумі у вигляді стендової доповіді.
5	Робота на студентському науковому форумі у вигляді усної доповіді.
6	Призове місце за участь у студентській олімпіаді з дисципліни або призове місце за участь у роботі наукового форуму.

Примітка: якщо студент приймає участь у двох і більше видах індивідуальної роботи, йому зараховуються бали лише за один вид роботи на його вибір. Даний документ має бути представлений на інформаційному стенді кафедри.

Схвалено на засіданні кафедри патологічної анатомії з секційним курсом та судової медицини „06”
червня 2016 року, протокол №15
Завідувач кафедри, проф. Я.Я. Боднар

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНОГО ЗАВДАННЯ

Бали	Критерії оцінювання
0	Виставляється, коли студент виявляє повне незнання змісту виконання роботи.
1 - 3	Виставляється, коли студент частково виявляє знання змісту виконання роботи.
4 - 6	Виставляється студенту, коли він погано орієнтується у методиці виконання роботи, виконав її в неповному обсязі, допускаючи грубі помилки під час проведення досліджень.
7 - 9	Виставляється студенту, коли він самостійно, зі знанням методики виконав практичну роботу, але допустив неточності у послідовності проведення роботи.
10 - 12	Виставляється, коли студент самостійно, грамотно і послідовно, зі знанням методики, виконав практичну роботу, правильно застосовуючи наукові терміни та поняття.

Примітка: за недооформлені протоколи практичних занять з дисципліни від загальної кількості балів за практичне завдання віднімається 3,0 бали.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ТЕОРЕТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Бали	Критерії оцінювання
1	Виставляється у тих випадках, коли студент не розкриває зміст навчального матеріалу.
2	Виставляється студенту, коли він погано орієнтується в навчальному матеріалі, що виявляється шляхом пропонування йому додаткових запитань.
3	Виставляється студенту, коли він фрагментарно розкриває зміст навчального матеріалу,

	допускає грубі помилки у визначенні понять та при використанні термінології.
4	Виставляється, коли студент орієнтується в основному матеріалі, але не може самостійно і послідовно сформулювати відповідь, спонукаючи викладача пропонувати йому навідні питання.
5	Виставляється студенту, коли він фрагментарно розкриває зміст навчального матеріалу, показує початкову уяву про предмет вивчення.
6	Виставляється студенту, коли він відтворює основний навчальний матеріал, але при його викладенні допускає суттєві помилки, наводить прості приклади, визначення біологічних понять недостатні, характеризує загальні ознаки біологічних об'єктів.
7	Виставляється студенту у випадку, коли він розкриває основний зміст навчального матеріалу; допускає незначні порушення у послідовності викладення матеріалу, при використанні наукових понять та біологічних термінів, нечітко формулює висновки.
8	Виставляється у випадку, коли студент розкриває основний зміст навчального матеріалу; дає неповні визначення понять; допускає неточності при використанні наукових термінів, нечітко формулює висновки.
9	Виставляється студенту, коли він розкриває основний зміст навчального матеріалу; дає повні визначення біологічних понять та термінів, допускаючи незначні порушення у послідовності викладення.
10	Виставляється у тих випадках, коли студент виявляє повне знання фактичного матеріалу, вміє аналізувати, оцінювати та розкривати суть патологічних явищ і процесів; встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; логічно будувати висновки.
11	Виставляється студенту, коли він показує глибокі, міцні та системні знання в об'ємі навчальної програми, безпомилково відповідає на всі запитання, обґрунтовано формулює висновки, використовуючи матеріали, що виносяться на самостійну роботу студента.
12	Виставляється студенту, коли він самостійно, грамотно і послідовно, з вичерпною повнотою, використовуючи дані додаткової літератури, відповів на запитання з проявом вміння характеризувати різноманітні атологічні явища та процеси; чітко та правильно дає визначення та розкриває зміст наукових термінів і понять.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК, ВНЕСЕНИХ У МАТРИКУЛИ ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК

Матрикул вважається **зарахованим** у випадку, коли студент із повним знанням методики, самостійно, у чіткій послідовності проведення роботи, виконав практичну навичку та грамотно сформулював висновки. Під час проведення практичної навички викладач має право скерувати студента, який допускає неточності та незначні помилки у виконанні роботи.

Матрикул вважається **не зарахованим** у випадку, коли студент, орієнтуючись у фактичному матеріалі, показує незнання методики, невміння виконання практичної навички, допускає грубі помилки у послідовності проведення роботи та при формулюванні висновків.

Схвалено на засіданні кафедри патологічної анатомії з секційним курсом та судової медицини „06” червня 2016 року, протокол №15
Завідувач кафедри, проф. Я.Я. Боднар

18. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ТА ВМІНЬ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ІСПИТУ

Оцінка за іспит вираховується з врахуванням питомої ваги кількості балів, отриманих студентом за складання тестового контролю (75%) та питомої ваги кількості балів, отриманих студентом під час усної співбесіди з екзаменатором (25%).

Максимальна кількість балів за іспит, яку може набрати студент, становить 80.

Іспит вважається зарахованим, якщо студент набрав не менше 50 балів.

Якщо студент не склав однієї із складових частин іспиту, він вважається таким, що не склав екзаменаційний підсумковий контроль у цілому. Студент перескладає лише ту частину, яку не склав.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПИСЬМОВОГО ТЕСТОВОГО КОНТРОЛЮ

Оцінювання знань студентів і переведення результатів засвоєння отриманих знань здійснюється за наступною шкалою:

Кількість правильних відповідей при складанні тестових завдань у ННВ незалежного тестування знань студентів	Кількість балів, що виставляється студенту
1-24	Не склав
25, 26	38
27	39
28	40
29	41
30	42
31	43
32	44
33	45
34	46
35	47
36	48
37	49
38	50
39	51
40	52
41	53
42	54
43	55
44	56
45	57
46	58
47	59
48	60

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ УСНОЇ СПІВБЕСІДИ З ЕКЗАМЕНАТОРОМ

Оцінювання знань студентів здійснюється шляхом виставлення балів залежно від правильності відповідей на питання з врахуванням повноти відповіді за наступною шкалою:

Оцінка правильності відповіді на питання з врахування повноти відповіді	Кількість балів, що виставляються студенту за відповідь на одне питання
Відсутність правильної відповіді на питання	0
Часткова відповідь на питання	1
Неповна відповідь на питання	2
Повна відповідь на питання	3

Шкала переведення:

Сумарна кількість балів, отриманих при відповіді на окремі питання	Кількість балів, що виставляються студенту
Відсутність правильних відповідей на жодне питання	Не склав
3	12
4	13
5	14

6	15
7	16
8	18
9	20

Мінімальна кількість балів, яку може отримати студент при усній співбесіді з екзаменатором – 12 балів, максимальна кількість балів – 20.

Схвалено на засіданні кафедри патологічної анатомії з секційним курсом та судової медицини „06” червня 2016 року, протокол №15

Завідувач кафедри, проф. Я.Я. Боднар

ЕКЗАМЕНАЦІЙНІ ПИТАННЯ

для студентів III курсу стоматологічного факультету

1. Артеріальне повнокрів'я – причини, види, морфологія.
2. Венозне повнокрів'я загальне і місцеве, морфологія, наслідки/
3. Малокрів'я: причини, види, морфологічні зміни в тканинах наслідки.
4. Мускатна печінка, причини, стадії.
5. Кровотечі і крововиливи, їх причини, види і значення для організму.
6. Тромбоз і тромб. Морфологія тромбу, причини і механізм утворення, види тромбу, наслідки. Значення тромбозу для організму.
7. Емболія: причини, види, наслідки.
8. Інфаркт, його причини, види, наслідки.
9. Клітинні диспротейнози: гіаліново-крапельна, гідропічна (водяниста) рогова дистрофія.
10. Мукоїдне набрякання, фібриноїдне набрякання (фібриноїд), причини, морфологія, наслідки.
11. Гіаліноз: причини морфогенез, види і наслідки.
12. Амілоїдоз, як прояв тканинного диспротейнозу, види амілоїдозу, значення.
13. Морфологія жовтяниць: причини, види, наслідки.
14. Порушення обміну гемоглобіногенних пігментів: феритину, гематоїдину, гематинів. Гемасидероз: причини морфологія, наслідки.
15. Патологія обміну цитоплазматичних ліпідів – клітинні ліпідози. Механізм розвитку клітинних ліпідозів.
16. Морфологія жирової дистрофії печінки, причини, стадії, наслідки.
17. Морфологія жирової дистрофії міокарда і ожиріння серця. Причини, механізми, наслідки.
18. Патологія обміну нейтрального жиру. Загальне ожиріння: класифікація, причини, патогенез, значення для організму.
19. Патологія обміну глікогену. Морфологія цукрового діабету.
20. Порушення мінерального обміну. Дистрофічне і метастатичне звапнення. Морфогенез каменеутворення.
21. Некроз: різновиди, механізм розвитку і значення для організму.
22. Смерть: види, стадії вмирання, ознаки смерті.
23. Ексудативне запалення: його види, морфологія, наслідки.
24. Морфологічна характеристика імунного запалення. Імунодефіцитні стани.
25. Морфологія банального і специфічного продуктивного запалення, його види та наслідки.
26. Сутність компенсаторно-приспосувальних процесів, їх роль у патогенезі хвороб. Морфологія гіпертрофії міокарда.
27. Метаплазія, її види та значення.
28. Види та біологічне значення регенерації. Фізіологічна регенерація.
29. Морфологія репаративної і патологічної регенерації.
30. Регенераційна гіпертрофія, її форми – клітинна і внутрішньоклітинна гіперплазія.
31. Процес організації та інкапсуляція, морфологія, значення для організму.
32. Морфологія загоєння ран. Закономірності раневого процесу.
33. Гіпетрофія, її види. Гіперплазія.

34. Атрофія, її види, механізм виникнення.
35. Морфологічна характеристика доброякісних і злоякісних пухлин.
36. Загальні дані про гістогенез пухлин. Їх гістогенетична класифікація.
37. Доброякісні і злоякісні пухлини епітеліальної тканини.
38. Доброякісні і злоякісні пухлини нервової тканини.
39. Доброякісні і злоякісні пухлини м'язової тканини.
40. Доброякісні і злоякісні пухлини сполучної тканини.
41. Рак шлунка. Клініко-анатомічна класифікація і морфологічна характеристика. Закономірності метастазування, ускладнення.
42. Рак легені. Клініко-анатомічна класифікація. Морфологія прикореневого і периферичного раку легені. Характер метастазування, ускладнення.
43. Рак матки, клініко-анатомічна класифікація та морфологічна характеристика. Закономірності метастазування, ускладнення раку матки.
44. Рак молочної залози. Клініко-анатомічна класифікація. Морфологія раку молочної залози, характер метастазування, ускладнення.
45. Рак стравоходу. Клініко-анатомічна класифікація, морфологія та ускладнення.
46. Лейкози, види, клініко-анатомічна і гістіогенетична класифікація. Зміна кісткового мозку і органів. Етіологія і патогенез лейкозів.
47. Лімфогранулематоз. Морфологічна характеристика стадій захворювання.
48. Мієломна хвороба. Морфологічна характеристика змін в кістках і внутрішніх органах.
49. Анемії, види, їх причини.
50. Анемія Аддісона-Бірмера. Етіологія, патогенез, морфологія.
51. Міокардити, види, наслідки.
52. Перикардити, види і причини, морфологічні прояви, наслідки.
53. Атеросклероз. Етіологія, патогенез, зміна стінок судин, фази їх розвитку.
54. І ХС. Інфаркт міокарда – морфологія, наслідки.
55. Морфологія гострої і хронічної недостатності серця. Кардіосклероз.
56. Атеросклероз: етіологія, патогенез, клініко-морфологічні форми і їх прояви.
57. Гіпертонічна хвороба. Етіологія, патогенез, морфологічні зміни судин і органів. Роль спадкових факторів в розвитку гіпертонічної хвороби.
58. Ревматизм (хвороба Сокольського-Буйо). Етіологія і патогенез, морфологія, фази розвитку ревматичної дезорганізації сполучної тканини та її наслідки.
59. Ревматоїдний поліартрит, етіологія, патогенез, морфологічні прояви.
60. Системний червоний вовчак, етіологія, патогенез, морфологічні зміни.
61. Склеродермія, патогенез, морфологічні прояви.
62. Вузликовий периартеріт, патогенез, морфологічні прояви.
63. Бронхопневмонія вогнищева. Класифікація, етіологія, патогенез та ускладнення.
64. Крупозна пневмонія. Патогенез, морфологія.
65. Хронічна неспецифічна пневмонія. Хронічний бронхіт. Пневмосклероз, морфологічні прояви.
66. Гостра і хронічна обструктивна емфізема легень, її зв'язок з бронхітом, бронхіолітом і пневмосклерозом.
67. Бронхіальна астма, етіологія, патогенез, морфологічні прояви.
68. Гастрити, види, морфологія.
69. ускладнення. Теорії етіології і патогенезу виразкової хвороби.
70. Апендицит. Етіологія, патогенез. Клініко-морфологічні форми. Ускладнення гострого апендициту.
71. Гостра токсична дистрофія печінки. Етіологія, патогенез, морфологія.
72. Цирози печінки. Класифікація за етіологічним, морфогенетичним та функціональним принципами. Морфологія клініко-анатомічних варіантів цирозу печінки.
73. Гломерулопатії. Етіологія, патогенез. Морфологія гострого, підгострого і хронічного гломерулонефриту.
74. Гостра ниркова недостатність. Етіологія, патогенез, морфологія. Ниркова і позаниркові прояви. Ускладнення та наслідки.
75. Пієлонефрит. Етіологія, патогенез, морфологія. Ускладнення.
76. Нирковокам'яна хвороба. Морфологічна характеристика. Ускладнення, наслідки.
77. Нефросклероз, його види. Морфологія гострої і хронічної ниркової недостатності. Уремія, зміни в органах.

78. Гіпертрофія простати. Гінекомастія.
79. Залозиста гіпертрофія ендометрію. Ерозія шийки матки. Мастопатія.
80. Хвороби вагітності і після пологового періоду.
81. Хвороби новонароджених. Роль генетичних факторів. Поняття про хромосомні хвороби.
82. Базедова хвороба, ендемічний зоб, морфологічні види зобу.
83. Кір, етіологія, патогенез, клініко-патологічні прояви хвороби та її ускладнення.
84. Грип, етіологія, патогенез, клініко-патологічні зміни та ускладнення.
85. Вірусний гепатит, етіологія, патогенез, типи. Патологічна анатомія вірусного гепатиту і ускладнення.
86. Черевний тиф. Етіологія, патогенез, патологічна анатомія, ускладнення.
87. Дизентерія. Етіологія, патогенез, патологічна анатомія. Патоморфоз захворювання.
88. Холера, етіологія, патогенез, патологічна анатомія.
89. Чума. Етіологія, патогенез, патологічна анатомія.
90. Сибірка. Етіологія, патогенез, патологічна анатомія.
91. Скарлатина. Етіологія, патогенез, патологічна анатомія. Ускладнення.
92. Дифтерія. Етіологія, патогенез, патологічна анатомія, ускладнення.
93. Коклюш (кашлюк). Етіологія, патогенез, патологічна анатомія.
94. Сифіліс. Етіологія, патогенез, патологічна анатомія первинного, вторинного і третинного періодів захворювання.
95. Цереброспінальний епідемічний менінгіт. Етіологія, патогенез, патологічна анатомія.
96. Туберкульоз. Етіологія, патогенез, патологічна анатомія первинного туберкульозу.
97. Патологічна анатомія гематогенного туберкульозу, ускладнення. Аддісонова хвороб
98. Патологічна анатомія вторинного туберкульозу. Патоморфоз туберкульозу.
99. Сепсис, етіологія і патогенез. Відмінності сепсису від інших інфекційних захворювань. Загальні і місцеві зміни в організмі при сепсисі.
100. Клініко-анатомічні форми сепсису. Патологічна анатомія септицемії, септикопемії і хроніосепсису.
101. Затяжний септичний ендокардит. Етіологія, патогенез, морфологічні зміни в органах. Морфологічна диференціальна діагностика з ревматичним ендокардитом.
102. Синдром набутого імунodefіциту, етіологія, патогенез, морфологічні зміни лімфатичних органів, морфологічні прояви опортуністичних інфекцій, саркоми Капоші.

7. Зразки питань для проведення підсумкового контролю знань

☐ ☐ **Введення. Морфологія ушкодження і загибель клітин та тканин.**

1. Патологічна анатомія як наука, галузь практичної медицини і учбовий предмет.
2. Зміст, задачі, об'єкти та методи патоморфологічних досліджень.
3. Рівні дослідження структурних основ хвороб.
4. Основні етапи розвитку патоморфології.
5. Внесок вітчизняних вчених в розвиток світової патоморфології.
6. Поняття про ультраструктурну патологію клітини.
7. Морфогенез та морфологія внутрішньоклітинного та позаклітинного накопичення білків, вуглеводів та ліпідів.
8. Морфогенез та морфологія патологічного накопичення ендогенних і екзогенних пігментів.
9. Морфогенез та морфологія порушень мінерального обміну.
10. Пошкодження і загибель клітин та тканин. Некроз і апоптоз – морфологічні прояви.
11. Структурні механізми та клініко-патологоанатомічна характеристика основних періодів танатогенезу.
12. Смерть: визначення, ознаки і термін розвитку.
13. Постреанімаційний період: визначення, патологоанатомічні особливості пошкодження життєво-важливих органів і відновлення їх функцій.

Порушення крово- та лімфообігу. Запалення.

1. Морфологія порушень іонно-осмотичного і водного балансу.
2. Морфологія та наслідки порушень при різних видах гіперемій.
3. Морфогенез та патоморфологія ішемії.
4. Морфогенез та патоморфологія інфаркту.
5. Визначення та морфогенез видів кровотечі, крововиливу.

6. Морфогенез, патоморфологія, наслідки стазу.
7. Патоморфологія, наслідки плазморагії.
8. Патоморфологія, види, наслідки емболії.
9. Морфогенез, патоморфологія, наслідки шока.
10. Патоморфологія, наслідки порушень лімфообігу.
11. Морфогенез, патоморфологія, наслідки тромбозу, ДВЗ-синдрому.
12. Визначення ексудативного запалення. Види, морфологічна характеристика, клінічне значення ексудативного запалення.
13. Визначення проліферативного запалення. Морфологічні особливості, наслідки проліферативного запалення.
14. Види, морфологічна характеристика гранульоматозного запалення.
15. Види, морфологічна характеристика специфічного запалення.

Імунопатологічні процеси. Регенерація, процеси адаптації та компенсації.

1. Морфологічна характеристика різних видів гіперчутливості. Амілоїдоз як імунна патологія.
2. Визначення, класифікація і загальна морфологічна характеристика автоімунних хвороб.
3. Визначення, загальна морфологічна характеристика первинної і вторинної імунної недостатності.
4. Принципи класифікації амілоїдозу.
5. Системний амілоїдоз (первинний, вторинний): морфологічна характеристика.
6. Локалізований і ендокринний амілоїдоз: морфологічна характеристика.
7. Амілоїд старіння: морфологічна характеристика.
8. Визначення, види, морфологічна характеристика гіперплазії.
9. Визначення, види, морфологічна характеристика атрофії.
10. Визначення, види, морфологічна характеристика метаплазії.
11. Фазний характер перебігу процесів компенсації в патологічних умовах.
12. Визначення, види, морфологічна характеристика гіпертрофії.
13. Морфо-функціональні особливості гіпертрофії міокарда.
14. Патоморфологія дизадаптації організму.
15. Клітинна та внутрішньоклітинна форми регенерації.
16. Види регенерації: фізіологічна, репаративна, патологічна.
17. Морфогенез регенераторного процесу.
18. Грануляційна тканина: морфологічна характеристика.
19. Види загоювання ран.
20. Склероз.

Пухлини

1. Визначення пухлинного росту.
2. Сучасні теорії канцерогенезу.
3. Визначення дисплазії, її види, роль дисплазії у канцерогенезі.
4. Передпухлинні (передракові) стани і зміни, морфологія.
5. Особливості пухлинної клітини.
6. Морфогенез та гістогенез пухлин.
7. Види росту пухлин.
8. Морфологічні особливості доброякісних пухлин.
9. Морфологічні особливості злоякісних пухлин.
10. Метастазування: види, закономірності, механізми.
11. Системні неметастатичні впливи.
12. Загальна характеристика та номенклатура пухлин з тканин, що походять з мезенхіми.
13. Морфологічні особливості доброякісних пухлин з тканин, що походять з мезенхіми.
14. Морфологічні особливості злоякісних пухлин з тканин, що походять з мезенхіми.
15. Шляхи метастазування саркоми.
16. Номенклатура пухлин нервової тканини.
17. Морфологічні особливості пухлин центральної нервової системи.
18. Особливості метастазування пухлин центральної нервової системи.
19. Номенклатура та морфологічні особливості пухлин вегетативної нервової системи.
20. Номенклатура та морфологічні особливості пухлин периферійної нервової системи.

21. Номенклатура пухлин, що походять із меланінутворюючої тканини. Невуси, їх різновиди.
22. Морфологічні особливості меланоми, її морфологічні форми. Значення передпухлинних змін.
23. Номенклатура пухлин з епітелію.
24. Морфологічні особливості пухлин з епітелію без специфічної локалізації: доброякісних (папіллома, аденома) та злоякісних (рак).
25. Гістологічні варіанти раку.
26. Особливості метастазування раку.
27. Особливості пухлинного росту у дітей у порівнянні з дорослими.
28. Дизонтогенетичні пухлини: гамаротомі та гамартобластоми – морфологічні прояви.
29. Тератомі та тератобластоми – морфологічні прояви.
30. Пухлини із камбіальних ембріональних тканин – морфологічні прояви.
31. Пухлини дитячого віку, що розвиваються по типу пухлин дорослих – морфологічні прояви.

СПЕЦІАЛЬНА ПАТОМОРФОЛОГІЯ

Хвороби системи крові

1. Визначення, класифікація та морфологічна характеристика анемій.
1. Визначення, класифікація, морфологічна характеристика тромбоцитопеній та тромбоцитопатій.
2. Класифікація, морфологічна характеристика коагулопатій.
3. Визначення, класифікація, загальна морфологічна характеристика лейкозів.
4. Види, стадії перебігу, морфологічна характеристика гострого лейкоза.
5. Види, стадії перебігу, морфологічна характеристика хронічного лейкоза.
6. Патогістологічні типи, морфологічна характеристика хвороби Ходжкина, причини смерті.
7. Загальна характеристика, класифікація, морфологічні прояви та прогноз неходжкінських лімфом.

Хвороби серцево-судинної системи.

1. Визначення атеросклерозу, фактори ризику, сучасні теорії.
2. Морфогенез макроскопічних змін при атеросклерозі.
3. Морфогенез мікроскопічних змін при атеросклерозі.
4. Клініко-морфологічні форми атеросклерозу, органи ураження при атеросклерозі.
5. Визначення, фактори ризику, зв'язок ішемічної хвороби серця з атеросклерозом і гіпертензією.
6. Морфологія гострого, рецидивуючого та повторного інфаркту міокарда.
7. Наслідки, ускладнення, причини смерті при інфаркті міокарда.
8. Морфологічна характеристика, ускладнення, причини смерті при хронічній ішемічній хворобі серця.
9. Гіпертонічна хвороба: визначення, фактори ризику.
10. Морфологічні зміни в судинах, серці, зміни в органах при гіпертонічній хворобі.
11. Визначення, класифікація вторинної (симптоматичної) гіпертензії.
12. Загальна характеристика системних хвороб сполучної тканини: порушення імунного гомеостазу і системна прогресуюча дезорганізація сполучної тканини при ревматичних хворобах.
13. Класифікація, морфогенез, морфологічна характеристика ревматизма.
14. Ендокардит, міокардит, перикардит і панкардит: класифікація, морфологічна характеристика, ускладнення.
15. Морфологія суглобових проявів (стадії прогресування ревматоїдного поліартриту), ускладнення і наслідки ревматоїдного артрити.
16. Морфологія хвороби Бехтерева.
17. Морфогенез, патоморфологія, ускладнення та причини смерті при системному червоному вовчаку.
18. Патологічна анатомія, вісцеральні прояви, ускладнення, причини смерті при системній склеродермії.
19. Патологічна анатомія дерматоміозиту. Ускладнення, причини смерті.
20. Патоморфологія системних васкулітів: неспецифічного аортоартеріїта, вузликового периартеріїта, гранульоматоза Вегенера, облітеруючого тромбангіїта.
21. Патологічна анатомія ендокардита Леффлера.
22. Патологічна анатомія набутих вад серця.
23. Патологічна анатомія набутих (вторинних) кардіоміопатій.

Хвороби органів дихання.

1. Морфологічна характеристика гострих бронхітів.
2. Сучасна класифікація пневмоній.
3. Морфологічна характеристика та ускладнення лобарної пневмонії.
4. Морфологічна характеристика та ускладнення гострої осередкової пневмонії.
5. Морфологічна характеристика та ускладнення гострої інтерстиційної пневмонії.
6. Морфологічна характеристика гострих деструктивних процесів легень.

7. Визначення а класифікація хронічних неспецифічних захворювань органів дихання.
8. Морфологічна характеристика та ускладнення хронічного бронхіту.
9. Морфологічна характеристика хронічної обструктивної емфіземи.
10. Морфологічна характеристика та ускладнення бронхоектатичної хвороби.
11. Морфологічна характеристика та ускладнення бронхіальної астми.
12. Морфологічна характеристика хронічних дифузійних інтерстиційних хвороб легень.
13. Морфологічна характеристика ідіопатичного легеневого фіброзу.
14. Морфологічна характеристика раку легень.

Хвороби органів травлення

1. Хвороби стравоходу: морфологічна характеристика.
2. Морфологічна характеристика хронічного гастрита.
3. Патоморфологія виразкової хвороби.
4. Ускладнення виразкової хвороби.
5. Рак шлунка. Макроскопічні і гістологічні форми. Особливості метастазування.
6. Патоморфологія неспецифічного виразкового коліта.
7. Патоморфологія хвороби Крона.
8. Клініко-морфологічні форми апендицита.
9. Ускладнення апендицита.
10. Пухлини кишки.
11. Морфологічна характеристика, прогноз жирового гепатоза.
12. Визначення, морфологічна характеристика, прогноз токсичної дистрофії печінки.
13. Морфогенез, форми, морфологічна характеристика гострого гепатита.
14. Морфологічна характеристика хронічного гепатита, ступінь активності та хронізації.
15. Морфологічна характеристика найважливіших типів цирозу.
16. Рак печінки, морфологічна характеристика.
17. Патоморфологія жовчно-кам'яної хвороби.
18. Патоморфологія гострого та хронічного холецистита.
19. Морфологічна характеристика, ускладнення гострого та хронічного панкреатита.
20. Пухлини підшлункової залози, морфологічна характеристика.

Хвороби ендокринної системи.

1. Морфологічна характеристика, ускладнення та причини смерті при хворобі Іценко-Кушинга.
2. Морфологічна характеристика, ускладнення акромегалії.
3. Морфологічна характеристика нецукрового діабету.
4. Морфологічна характеристика цукрового діабету.
5. Ускладнення цукрового діабету: морфологічна характеристика діабетичної макро- та мікроангіопатії.
6. Мультинодулярний зоб. Морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки.
7. Хвороба Грейвса (дифузний токсичний зоб, Базедова хвороба): морфологічні особливості щитоподібної залози, вісцеральні прояви.
8. Гіпотиреоїдизм. Кретинізм. Мікседема. Морфологічна характеристика.
9. Визначення, патоморфологія тиреоїдита Хашимото.
10. Морфологічні особливості первинного та вторинного гіперпаратиреоза.
11. Первинна хронічна недостатність коркової речовини надниркових залоз (хвороба Адисона): морфологічні прояви.
12. Синдром Уотерхауза-Фридеріксена: морфологічні прояви.

Хвороби сечостатевої системи.

1. Сучасна клініко-морфологічна класифікація хвороб нирок.
2. Післяінфекційний гломерулонефрит: морфологічна характеристика, наслідки.
3. Швидкопрогресуючий: морфологічна характеристика, наслідки.
4. Хронічний гломерулонефрит: морфологічна характеристика, наслідки.
5. Класифікація, морфологічні прояви ідіопатичного нефротичного синдрому.
6. Морфологічні прояви мембранозної нефропатії.
7. Морфологічні прояви фокального сегментарного склероза.
8. Морфологічна характеристика, прогноз некротичного нефрозу.
9. Морфологічна характеристика, прогноз тубулоінтерстиційного нефриту.
10. Морфологічна характеристика, прогноз гострого та хронічного пієлонефриту.
11. Морфогенез та морфологічна характеристика нефролітіазу, наслідки.
12. Хронічна ниркова недостатність. Нефросклероз. Патологічна анатомія.

Хвороби вагітності, та післяпологового періоду. Хвороби статевих органів 1. Класифікація,

- морфологічна діагностика, ускладнення і наслідки ектопічної вагітності.
2. Класифікація, морфологічна характеристика ОРН-гестозів.
 3. Класифікація, морфологічна характеристика та прогноз трофобластичної хвороби.
 4. Морфологічна характеристика, наслідки запальних захворювань, передракових процесів шийки матки.
 5. Морфологічні прояви запальних захворювань ендометрія та міометрія.
 6. Морфологічні прояви передракових процесів та пухлин ендометрія та міометрія.
 7. Морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки запальних захворювань молочних залоз.
 8. Морфологічна характеристика фіброзно-кістозних змін молочних залоз.
 9. Морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки доброякісної нодулярної гіперплазії передміхурової залози.
 10. Морфологічна характеристика запальних захворювань яєчок.

Патоморфологія інфекційних захворювань. Хвороби нервової системи.

1. Загальна характеристика інфекційного процесу: вхідні ворота інфекції, первинний інфекційний комплекс, поширення і дисемінація, шляхи передачі збудників інфекційних хвороб.
2. Варіанти місцевих і загальних реакцій при інфекціях.
3. Морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки, причини смерті при бактеріальній дизентерії.
4. Морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки, причини смерті при черевному тифі.
5. Морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки, причини смерті при сальмонельозі.
6. Морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки, причини смерті при йерсиніозі.
7. Морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки, причини смерті при респіраторних вірусних інфекціях.
8. Морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки, причини смерті при висипному тифі.
9. Морфологічна характеристика, ускладнення інфекційних захворювань мозку (вірусний, кліщовий енцефаліт).
10. Морфологічна характеристика, ускладнення прионових уражень ЦНС.
11. Морфологічна характеристика, ускладнення, причини смерті при СНІДі.
12. Морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки, причини смерті при корі.
13. Морфологічна характеристика, наслідки, причини смерті при інфекційному мононуклеозі.
14. Морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки, причини смерті при епідемічному паротиті.
15. Морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки, причини смерті при дифтерії.
16. Морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки, причини смерті при скарлатині.
17. Морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки, причини смерті при коклюші.
18. Морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки, причини смерті при поліомієліті.
19. Тканинні реакції при туберкульозі.
20. Патологічна анатомія первинного туберкульозного комплексу.
21. Морфологія прогресування первинного туберкульозу.
22. Патологічна анатомія хронічного перебігу первинного туберкульозу.
23. Морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки, причини смерті при гематогенному туберкульозі з переважним ураженням легенів.
24. Морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки, причини смерті при гематогенному туберкульозі з переважним ураженням внутрішніх органів та кісткової системи.
25. Морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки, причини смерті при вторинному туберкульозі.
26. Сучасний патоморфоз туберкульозу.
27. Клініко-анатомічні форми сепсису: септицемія, септикопемія, септичний (інфекційний) ендокардит.
28. Чума: клініко-морфологічні форми, ускладнення, причини смерті.
29. Туляремія: клініко-морфологічні форми, причини смерті.
30. Сибірка: клініко-морфологічні форми, причини смерті.
31. Холера: клініко-морфологічні форми, ускладнення, причини смерті.
32. Патоморфологія уродженого сифіліса.
33. Патоморфологія набутого сифіліса.
34. Морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки, причини смерті при малярії.
35. Морфологічна характеристика балантідіаза.
36. Морфологічна характеристика амебіаза.
37. Морфологічна характеристика трихінельоза.
38. Морфологічна характеристика ехінококоза.
39. Морфологічна характеристика цистицеркоза.

40. Морфологічна характеристика опісторхоза.
41. Морфологічна характеристика шистосомоза.
42. Патологічна анатомія дерматомікозів.
43. Патологічна анатомія актиномікоза.
44. Патологічна анатомія кандидоза.
45. Патологічна анатомія аспергільоза.
46. Загальна характеристика, класифікація, фонові захворювання і фактори ризику церебро-васкулярної хвороби.
47. Інфаркт (ішемічний інсульт) головного мозку: морфологічна характеристика.
48. Морфогенез, морфологічна характеристика селективного некрозу нейронів (ішемічна енцефалопатія).
49. Морфологічна характеристика, наслідки геморагічного інсульту.
50. Морфологічна характеристика, ускладнення спонтанного внутрішньочерепного крововиливу.
51. Морфологічна характеристика, ускладнення спонтанного субарахноїдального крововиливу.
52. Морфологічна характеристика, ускладнення хвороби Альцгеймера.
53. Морфологічна характеристика, ускладнення розсіяного склероза.
54. Морфологічна характеристика, ускладнення бокового аміотрофічного склероза.
55. Морфологічна характеристика, ускладнення постреанімаційної енцефалопатії.
56. Морфологічна характеристика, ускладнення хвороб периферійної нервової системи.

Хвороби зубів.

1. Карієс, некаріозні зміни зубів. Пульпіт.
2. Патологічна анатомія парадонтиту і перидонтиту.
3. Хвороби щелепів: періостит, остеомієліт щелепів.
4. Зміни щелепно-лицевого скелета при захворюваннях опорно-рухового апарата.
5. Одонтогенні пухлини.
6. Патологічна анатомія фіброзної остеодисплазії.
7. Етіологія та патогенез паратіреїдної остеодистрофії, херувізму, еозинофільної гранульоми та леп.
8. Передпухлинні процеси щелепно-лицевої ділянки.
9. Хвороби слинних залоз: сіалoadеніт, слино-кам'яна хвороба, кісти слинних залоз.
10. Пухлиноподібні захворювання та пухлини слинних залоз.
11. Патологічна анатомія стоматиту та гінгівіту.
12. Глосит та лейкоплакія слизової оболонки рота.
13. Гістогенез та морфологія органоспецифічних одонтогенних пухлин.
14. Патогенез і патанатомія органоспецифічних неодонтогенних пухлин щелепно-лицевої системи.

Схвалено на засіданні кафедри патологічної анатомії з секційним курсом та судової медицини „06” червня 2016 року, протокол №15

Завідувач кафедри, проф. Я.Я. Боднар

19. ПЕРЕЛІК НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Базова

1. Боднар Я.Я., Романюк А.М. Патоморфологія: навчальний посібник / Я.Я. Боднар, А.М. Романюк. - Тернопіль: ТДМУ, 2009. - 496 с.
2. Струков А.І., Серов В.В. Патологічна анатомія: навчальний підручник / А.І. Струков, В.В. Серов. - Харків: Факт, 1999. - 864 с.
3. Шлопов В.Г. Основи патологічної анатомії людини: навчальний підручник / В.Г. Шлопов. - К., 1999. - 493 с.
4. Методичний посібник для практичних занять з патологічної анатомії. - Тернопіль, 1995.-Ч. I-II.
5. Благодаров В.М., Вербицький В.В., Конончук М.А. Курс клінічної патології: навчальний підручник / В.М. Благодаров, В.В. Вербицький, М.А. Конончук. - К., 1999. - 165 с.
6. Хазанов А.Т., Чалисов И.А. Руководство по секционному курсу: учебное пособие / А.Т. Хазанов, И.А. Чалисов. - М, 1984. -176 с.
7. Лекції.
8. Боднар Я.Я. Навчальний компакт-диск “Патологічна анатомія” [Електронний ресурс] : навч. посіб. / Я.Я. Боднар. . - Електрон. дан. - Тернопіль, 2002. - 1 CD-R. - Загол. з етикетки диска.

Допоміжна

1. Боднар Я.Я., Файфура В.В. Патологічна анатомія і патологічна фізіологія людини: навчальний посібник / Я.Я. Боднар, В.В. Файфура. - Тернопіль: Укрмедкнига, 2000. - 450 с.
2. Боднар Я.Я., Кузів О.Є., Романюк А.М. Патологічна анатомія: навчальний посібник / Я.Я. Боднар, О.Є. Кузів, А.М. Романюк. - Тернопіль: “Укрмедкнига”, 2003. - 262 с.
3. Серов В.В., Пальцев М.А. Патологическая анатомия: курс лекций / В.В. Серов, М.А. Пальцев. - М.: Медицина, 1998.-639 с.
4. Патологічна анатомія: навчальний підручник / В.М.Благодаров [та ін.]. - К.: Генеза, 1997. - 507 с.

Інформаційні ресурси

1. http://intranet.tdmu.edu.ua/На_допомогу_студентам/Методичні_вказівки/ / Кафедра патологічної анатомії з секційним курсом та судовою медициною / Українська / Стоматологічний факультет / Повний термін навчання / патоморфологія / 2-3
2. http://intranet.tdmu.edu.ua/На_допомогу_студентам/Презентації_лекцій/ / Кафедра патологічної анатомії з секційним курсом та судовою медициною / Українська / Стоматологічний факультет / Повний термін навчання / патоморфологія / 2-3
3. http://intranet.tdmu.edu.ua/На_допомогу_студентам/Матеріали_для_підготовки_студентів_до_практичних_занять/ / Кафедра патологічної анатомії з секційним курсом та судовою медициною / Українська / Стоматологічний факультет / Повний термін навчання / патоморфологія / 2-3